

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1899.

Andra Kammaren.

N:o 34.

Lördagen den 6 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets uflåtande n:o 14, i anledning af väckta motioner, afseende förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Riksdagens Andra Kammare.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Dervid lemnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr Sahlin, som yttrade: Herr talman! Liksom den ärade representanten från Gefle, som hade ordet i slutet af förmiddagens diskussion, är jag för min del lifligt intresserad af att regeringen måtte underkasta rösträttsfrågan en förnyad och allvarlig pröfning. Men af de skäl, som lektor Waldenström på förmiddagen anförde — af hvilka jag gillar de allra flesta — och som han så talangfullt framstälde, att jag icke behöfver upprepa dem, kan jag icke ansluta mig till herr von Friesens förslag. Jag skulle därför stå i en ganska svår belägenhet, om det icke vore så, att bland de förslag, som äro framlagda, ett synes mig vara synnerligen tilltalande, nemligen det af professor Boëthius i hans reservation framställda förslaget.

Den utredning, som behöfs, för att man skall kunna bilda sig en säker mening i denna fråga, måste vara både mycket omfattande — jag tror mer omfattande än den utredning, som regeringen en gång presterat — och den måste också grunda sig på siffror af yngre datum än de, som af regeringen då anfördes. Derfor synes det mig alldeles klart, att endast regeringen kan göra denna utredning på sådant sätt, att den blir fullt tillfredsställande. Derfor ansluter jag mig också till professor Boëthii yrkande om utredning af frågan om rösträttens utvidgning med graderad skala och s. k. garantier. Det fins visserligen i herr Boëthii reservation åtskilliga detaljer, i hvilka jag dels icke kunnat sätta mig in och till hvilka jag dels icke kunnat fullt ansluta mig. Men professor

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Boëthius anför också uttryckligen i sin reservation, att dessa detaljer ej få uppfattas som bestämda förslag af honom, utan att det endast är exempel, genom hvilka han söker göra klart, i hvilken hufvudriktning han vill, att en rösträttsreform skall genomföras.

Detta förslag synes mig vara det enda, som är verkligt praktiskt, praktiskt i den mening särskildt, att det fins utsigter för att en gång Första Kammaren skall gå med om ett yrkande i denna riktning. Jag vet också, att i Första Kammaren i dag höjts betydande röster för den tanke, som ligger till grund för denna reservation.

Men detta förslag synes mig också vara i den mening praktiskt, att det öppnar vägen för en lösning af rösträttsfrågan utan att på samma gång innebära en verklig omhvälfning af magtförhållandena i vårt rike, och en sådan omhvälfning synes mig vara både onödig och farlig. Man kan säga, att folkets magt i vårt land är ett bondevälde; men jag har icke hört någon med grunder säga, att detta bondevälde har vanhäfdat vårt land. Jag vet icke något land, i hvilket en sådan samhällslycka är rådande som i vårt land. Jag tror icke, att man skall kunna visa på något land, i hvilket utvecklingen gått så lugnt och så säkert framåt som i vårt land. Jag tänker icke dervid på storindustri och sådant, men jag tänker på det allmänna väståndet och den andliga odlingen, och jag tror, att ingen skall kunna jäfva mig, då jag säger, att vårt land gått både hastigt och säkert framåt. Just nu vore också efter min mening en omhvälfning farlig, ty helt säkert står vårt land inför en af ekonomiska skäl nödvändig öfvergång till att blifva ett industriland; och när vårt land blifvit ett industriland, förestår hos oss liksom hos alla industriländer en väldig intressekamp mellan storkapitalets egare och dess arbetare. En sådan intressekamp — fastän de kämpande varit andra magter — har vårt land många gånger genomgått, och det är ett gemensamt drag i dessa strider, att den magt, som kunnat gifva en god lösning åt striden, det har varit Sveriges rikets allmoge. Det har många gånger visat sig, att de kämpande stånden eller klasserna satt sina egna intressen öfver fäderneslandets intressen. Då har det varit Sveriges bondestånd, som återställt jemvigten och så räddat fäderneslandet och derigenom gjort sig välförtjent om detsamma.

Nu frågar jag: hvad kan man vänta af de magter, som nu sträfva fram i denna intressestrid? Kan man vänta, att de skola ställa sina intressen under fäderneslandets, eller måste man vänta, att äfven här det skall gå så, att de enskilda klassernas intressen komma att af många ställas öfver fäderneslandets? Är måhända storkapitalet fosterlandsälskande? All heder åt enskilda representanter för storkapitalet, men storkapitalet såsom sådant är sannernligen icke sentimentalt. Det är kallt intresseräkande, det vet icke af någonting, som kan kallas fosterlandskärlek, det är till hela sin läggning kosmopolitiskt. Vill man se detta, må man se på det

folk, som är kringströdt öfver alla verdens länder; vill man se detta, må man se på de verldsomfattande affärshusen inom juda-folket, som just representerar storkapitalets intressen mer än andra folk, men som saknar fosterland. När man hör om den under-stundom i utlandet rasande, upprörande antisemitiska striden, kan man föreställa sig, hur striden skulle rasa, om storkapitalets repre-sentanter allmänt organiserade sig med ett starkt utveckladt kosmo-politiskt intresse.

*Ang. förän-
drade bestäm-
melser i fråga
om vilkoren
för valrätt till
Andra Kam-
maren.
(Forts.)*

Och arbetarne — ja, mina herrar, all heder äfven åt arbetarne. Jag erkänner villigt, att äfven dessa äro goda fosterlandsvänner. Men det ligger, liksom i storkapitalets organisation, äfven i ar-betarnes organisation en stark sträfvan att gå öfver fäderneslandets intressen, en sträfvan att i stället för patriotism sätta in kosmo-politism.

Så frågar jag: hvem är då bäst skickad att till fäderneslandets båtnad hålla balansen i denna intressekamp, som ovilkorligen hos oss förestår? Och jag svarar, liksom förut, då jag sett tillbaka i tiden, att vi måste se till Sveriges rikets allmoge för att finna en sådan balans. Det är den sjelfegande allmogeklassen, som bäst kan hålla sig fri från storkapitalets intressen. Det kan icke stor-kapitalets tillfälliga egare och det kan icke heller dess arbetare göra. De förre äro beroende af kapitalets massor, de senare af dess smulor, men båda stå lika visst i ett svårt beroende af penningen och massproduktionen. Vi veta i vårt land ännu så litet om denna strids innebörd. Vi hafva ännu icke haft att lida under obarm-hertiga affärsringar, och vi ha icke heller ännu haft att lida under en sådan sammanslutning bland arbetare, som arbetarnes ledare vilja hafva. Ledarne anse, att de nu befintliga arbetareorganisa-tionerna icke på långt när äro nog starka, icke nog fast samman-slutna, icke nog disciplinerade och därför icke heller på långt när nog mäktiga. Men kunna vi då icke lära något af utlandet i dessa frågor? Låt oss se på det väldiga norra Amerika, låt oss se på dess fasta sammanslutningar bland arbetarne och bland storkapitalisterna, och låt oss se hvad detta betyder för ett lands ekonomiska välstånd och äfven för dess lugna utveckling. Det synes uppenbart, att storkapitalet der i allmänhet eger »den fria pressen» och ofta äfven deras vältalighet, som samla de stora skarorna. Hvem är det i norra Amerika, som egentligen bestämmer utgången af valen, hvem var det, som egentligen i norra Amerika bestämde, att man borde börja detta humanitetskrig om Kubas rika jord, som vi nyss sett afslutadt? Ja, kanske är domen om detta krig ännu icke fullt klar, men nog pekar allt detta ändå tillbaka på storkapitalets egare, och nog tror jag, att man kan säga, att de, som skörda vinsten af detta krig, äro just storkapitalets egare, de, som kunna tillgodogöra sig de rika plantagerna på den bördiga ön.

Jag tror därför, att det är af allra största vigt, att man i vårt

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

land bevarar det inflytande, som Sveriges rikets allmoge hittills till landets båtnad utöfvat. Jag finner ett uppslag till en sådan lösning af rösträttsfrågan i det af professor Boëthius framburna förslaget. Det är just därför, att detta förslag — enligt min mening — öppnar utsigt för en lugn lösning af frågan, som detta förslag kan vinna vidsträckt sympatier. Derfor, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Boëthii i reservationen framställda förslag.

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Österhaninge och *Björck*.

Vidare yttrade:

Herr Ljungman: Med anledning af de angrepp, som rigtats mot hvad konstitutionsutskottet i sitt betänkande yttrat om det mindre lämpliga i att, på sätt föreslagits, grunda den politiska rösträtten helt och hållet på den kommunala, skall jag be att få yttra några ord.

Det är icke nog med, att det *kommunala* strecket, sedan det nuvarande *politiska* strecket borttagits, kan fritt ändras genom beslut af endast *Riksdagen*, fattadt antingen genom öfverensstämmande beslut af båda kamrarna eller genom gemensam votering, utan det kan i viss mån äfven ändras af *taxeringsmyndigheterna* i de skilda orterna. Redan nu medgifves det dessa myndigheter att i orter, der bostadskostnaderna äro höga, bevilja s. k. bevilningsfritt afdrag, för närvarande icke öfver 200 kronor; men hvad hindrar väl Riksdagen att besluta, att sådant afdrag må kunna beviljas till ännu högre belopp, t. ex. 400 kronor? Då hade man ju *höjt* strecket utöfver det nuvarande politiska strecket för de kommuner, der beskattningsmyndigheterna beviljade ett sådant afdrag, att 800 kronor eller mer blefve bevilningsfria. Men då skulle äfven kunna hända, hvad som ledsamt nog förut händt i afseende på taxeringsbeloppen, att man året före allmänna riksdagsmannaval toge sig åtskilliga olämpliga friheter också i afseende på det bevilningsfria afdraget.

Men det är icke nog med, att det kommunala strecket kan behandlas på sådant sätt, att det *höjer* det nuvarande politiska strecket, utan det kan äfven behandlas i motsatt rigtning. Det är tydligen möjligt att i kommunallagarna ändra om bestämmelserna för den kommunala rösträtten derhän, att hvarje välfräjdad medborgare, som vore mantalsskrifven i en kommun, finge i densamma en röst för sin person och derutöfver särskilda röster i förhållande till de skattebidrag, han lemnade. Då hade man med det kommunala rösträttsstrecket i afseende på riksdagsmannavalen kommit till uppfyllande af alldeles samma fordran å *allmän och lika rösträtt*, som herr Bergström framställt i sin motion.

Det torde därför vara klart, att det kommunala strecket, i *motsats* mot det nuvarande politiska, är så sväfvande, att, om man

affläte en skrifvelse i syfte att identifiera den politiska rösträtten med det kommunala strecket, det vore omöjligt för någon att förstå hvad man egentligen menade, hvartill kommer, att en anslutning till förslaget i fråga tydligen innebär valrättsbestämmelsernas *utflyttande ur grundlagen* och förläggande till en lagstiftning, som jemförelsevis mycket lätt kan ändras.

Hvad beträffar herr Boëthius' förslag, så medgifver jag, att det är det bästa af de i utlåtandet nu framkomna. Men å andra sidan anser jag icke lämpligt att, om man i frågan besluter en skrifvelse till Kongl. Maj:t, nu genast bestämma sig för att förörda en viss utväg att lösa densamma, utan man bör lemna alldeles samma möjlighet öppen, för att flera förslag, som angifva olika utvägar för lösningen, må kunna rättvist prövas utan påverkan af en genom skrifvelsen särskildt förordad mening.

Vidare är det alldeles klart, att denna fråga icke står så isolerad, som man vanligen tänker sig. Vill man sammankoppla den med den kommunala rösträttsfrågan, behöfver det kommunala strecket *fastställas i grundlagen*; vill man åter sammankoppla den med förmögenhetsbestämmelser, står den ju i beröring med beskattningsfrågan o. s. v.

Dessutom är det uppenbart, att en mera betydande utvidgning af den politiska rösträtten rubbar magtförhållandena såväl mellan de båda kamrarna sins emellan som ock mellan konungamagten och Riksdagen.

Det är därför jag anser, att en så vigtig förändring i grundlagen som den nu ifrågasatta bör, likasom representationsförändringen år 1866, ske *endast i samband med en allmän revision af hela statsförfattningen*, och på grund deraf har jag för min del icke framställt något särskildt yrkande i min reservation till utskottets utlåtande, utan blott hänvisat till min motion, n:o 244.

Jag yrkar för den skull nu bifall till utskottets hemställan.

Herr Gussing: Herr grefve och talman! För den, som i likhet med mig i egenskap af embetsman sammanförts med skilda lager af vår arbetarebefolkning och något lärt känna denna befolknings karakter och tänkesätt, för den är det klart och tydligt, att det för vårt samhälles lugna utveckling är förenadt med mindre faror att i tid åt denna befolkning inrymma ett vidgadt, men dock begränsadt inflytande på vårt politiska lif, än att med ett blekladgt nej på läpparne ställa sig afvisande mot hvarje af dem framställt anspråk, anspråk, som, säga hvad man vill, dock icke sakna fog.

Då jag sålunda tror det vara politiskt klokt att i tid, i någon mån, tillmötesgå dessa anspråk, vill jag ansluta mig till det af herr von Friesen framställda förslaget.

Herr Hammarström: Som den föreliggande frågan stått på dagordningen alla de år, jag tillhört Riksdagen, men jag under dessa

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kamraren.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

sju års tid ännu icke med något yttrande angifvit min mening angående densamma, skall jag nu be att med några få ord få göra det. Jag anser det vara vådligt att undan för undan uppskjuta denna fråga, som kräfver sin lösning, när vi se, huru massorna i vårt land allt mer och mer börja att blifva oroliga öfver att man icke tager hänsyn till det kraf, som de anse sig hafva full rätt att framställa, nemligen att blifva meddelaktiga i det politiska lifvet. Rättvisa och billighet kräfva en förändring härutinnan. Ty har man pligter mot samhället, då bör man också ha medborgerliga rättigheter. Så länge en svensk medborgare, som uppfyller sina pligter till stat och kommun, är utestängd från rättigheten att deltaga i det politiska lifvet, så länge känner han sig styfmoderligt behandlad, och vi kunna icke undra på, om han känner sig sakna ett fädernesland.

Jag anser vidare, att en reform i detta fall påkallas af behofvet af en lugn samhällsutveckling. Ty om hvarje svensk medborgare får den rättighet, som han anser sig böra ha, då vaknar i och med detsamma ansvarskänslan hos honom. Då en talare på örebrobanken hänvisade till den lugna utveckling, som vårt lands politiska lif hittills haft, och dervid nämnde, att vi därför hade att tacka den omständigheten, att magten legat hos en besutten allmogeklass, så instämmer jag till alla delar med honom deruti. Men jag vill hemställa, om herrarne anse att det haft några vådor med sig, att, såsom på senare tiderna skett, allt flere arbetare, som skaffat sig egna hem, fått deltaga i valen till Riksdagens Andra Kammare? För min del kan jag icke se, att så är. Det vore enligt mitt förmenande icke farligare för den sunda utvecklingen att till öfriga välfräjdade medborgare, som nått öfver det kommunala strecket, äfven medgifva politisk myndighet, ty först då kunna de, att de hafva ett fosterland att lefva för, och den oro i sinnena, som nu förefinnes, skulle helt visst lägga sig. Man klagar öfver den politiska agitation, som i denna fråga bedrifves. Ja, det är sant, att en sådan pågår, och det är helt naturligt. Men till hvem skola de utestängda vända sig för att få hjälp, då regering och Riksdag ej visa några tendenser till att vilja tillgodose deras berättigade kraf? Allt, som har lif, fordrar betingelser för sin utveckling; så äfven det politiska lifvet. Att hindra denna straffar sig sjelf. Jag kan därför icke inse, att det är klokt att fortfarande afslå det ifrågavarande reformkrafvet.

Som jag icke vill upprepa alla de skäl, som både i dag och förut, då frågan här behandlats, anförts till förmån för reformen, skall jag inskränka mig till att nu yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Herr von Friesen: Herr talman! Ett par föregående talare hafva granskat det af mig framburna förslaget, såsom skulle det innehålla någon ny grund för den politiska rösträttens utöfning

derigenom, att det sammanbunde den politiska rösträtten med den kommunala. Så är i alla fall långt ifrån förhållandet. Redan mot den nuvarande riksdagsordningen anfördes, då den på sin tid i midten af 1860-talet behandlades, samma invändning, som nu framstälts mot mitt förslag; och samma fantasier om hvad som möjligen skulle kunna inträffa med den kommunala rösträtten förespeglades äfven då. Men på de mera än 30 år, som sedan dess förflutit, har intet af hvad som då i detta hänseende upptänktes af motståndarne till alla reformer i representationen inträffat. Jag tror därför, att man icke heller behöfver tänka, att något sådant hädanefter skall inträffa. Hvad särskildt beträffar herr Waldenström, klandrade han vårt förslag därför, att enligt detsamma kommunalt röstberättigade qvinnor ej skulle få politisk rösträtt.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

Herr Waldenström talade vidare om att, enligt vårt förslag, äfven omyndige skulle få rösta. Men enahanda bestämmelser som i vårt förslag finnas ju i nu gällande lag; och icke har man hört talas om att omyndige nu få rösta. Jag tror således, att den kritik, som i detta hänseende här framkommit, är endast skenbart riktig. Här är ju endast fråga om att stå på samma grund, hvarpå vi hittills stått, men att släppa fram flera till röstbordet, än som hittills kunnat komma dit. Detta är det enda nya i vårt förslag, om jag frånser åldersgränsens höjande.

Herr Waldenströms viktigaste inkast var väl emellertid det, att om vårt förslag ginge igenom, skulle faran blifva större för att man skulle företaga en revolution medelst en gemensam votering. Ja, den faran förefinnes äfven nu; men jag tror icke, att man i det hänseendet behöfver hysa någon räddhåga — ett sådant försök skulle straffa sig sjelft. Skulle det hända, att någon klass af medborgare beröfvades sin rösträtt genom en gemensam votering, så skulle en annan gemensam votering kunna återställa den; och denna andra votering skulle nog ej låta vänta på sig, hvadan jag antager, att man komme att akta sig för dylika experiment. För öfrigt är det klart, att hvarje stadgande om rösträtt, som för sådan rätt förutsätter erläggande af skatt till stat och kommun — med nu gällande lagar oförändrade i öfrigt — innebär risk för att personer kunna genom en gemensam votering beröfvas sin rösträtt. Ty så fort man som vilkor för rösträtten uppställer gäldandet af utskylder, följer ju deraf, att de, som icke betala några utskylder, icke få utöfva någon rösträtt; och om man då höjer existensminimum, kan man beröfva de personer rösträtt, som förut haft sådan. Således, vill man som vilkor för rösträtts utöfvande uppställa erläggande af utskylder till stat och kommun, löper man under nuvarande förhållanden alltid den risk, som här blifvit framhållen, att en del personer kan genom en gemensam votering beröfvas sin rösträtt.

Herr Ljungman anmärkte, att, om vårt förslag blefve lag, taxeringsmyndigheterna skulle kunna fråntaga personer den rösträtt, som de hade. Ja, så är visserligen förhållandet; men sådant

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

har äfven hittills gått för sig. Jag tänkte ejjest icke nämna det, men efter jag hörde, att herr Ljungman begärde ordet, vill jag nämna, att i den af honom väckta motionen n:o 244 finnes en bilaga, som har till öfverskrift: »Utkast, innehållande antydningar till åtskilliga (utan hänsyn till de unionella förhållandena ifrågasatta) grundlagsändringar, som vid en blifvande allmän revision af grundlagarnes stadganden böra tagas i öfvervägande; och der heter det i § 14 af riksdagsordningen: »Valrätt tillkommer inom den kommun, der han är bosatt, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad *medborgare*» — medborgare understruket — »som uppnått tjugufem års ålder.» Således har herr Ljungman i denna motion, som afgafs den 6 april, ansett, att det är en sak, som tål att mycket noga tagas i öfvervägande, om man icke fortfarande bör hafva den politiska rösträtten i samband med den kommunala.

Herr Waldenström ansåg sig behöfva upplysa kammaren om, att många svårigheter äro förbundna med rösträttsfrågan. Det tror jag vi känna till allesammans. Jag tror icke, att någon tänkt sig, att genom det förslag, som här af mig framburits, alla svårigheter skulle undanrödjas. Det är visst icke något idealförslag, endast en förbättring af hvad för närvarande är gällande. Ideal-förslaget är enligt min tanke den allmänna rösträtten, men derom är nu icke fråga. Här är fråga om att taga ett steg framåt och ett steg, som kan vara någorlunda afsevärdt.

Herr Waldenström frågade: Den, som röstar för det af mig framburna förslaget, hvad röstar han egentligen för? Ja, det är temligen tydligt, att han ej röstar för något bestämdt formuleradt förslag; men han uttalar sig i princip för att, under nuvarande kommunala rösträttsförhållanden, han anser politisk rösträtt lämpligen och utan risk böra tillkomma en hvar, som nu har kommunal rösträtt. Det är detta, man uttalar genom att biträda det af mig framställda förslaget. Är det så, att man som herr Waldenström är principel motståndare till det redan nu bestående sambandet emellan politisk och kommunal rösträtt, då förstår jag icke, huru man ens som en opinionsyttring kan biträda det af mig framställda förslaget. Då bör man väl säga bestämdt nej till detta. Jag åtminstone har mycket svårt att finna föreningspunkten mellan ett annat tillvägagående och ett godt samvete; jag kan icke förstå, huru man med godt samvete kan, ehuru man anser förslaget vara principiellt origtigt, dock rösta för detsamma. Väl kan jag tänka mig, att många, som tycka detta förslag ej gå tillräckligt långt, dock rösta därför; likaså kan jag tänka mig, att man, ehuru man finner förslaget gå något för långt, dock röstar därför — men deremot kan jag icke tänka mig, att den, som är principel motståndare till förslaget, dock som en opinionsyttring röstar för detsamma. Skulle det vara förhållandet med flere af dem, som komma att rösta för det af mig framlagda förslaget, så är det klart, att man

genom votering finge en alldeles falsk föreställning om kammarens uppfattning.

Jag yrkar fortfarande bifall till det af mig framställda förslaget.

And. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Herr Ivar Månsson: Det har varit en rätt märklig debatt, som här pågått i denna enligt min och allas vår mening viktiga fråga — märklig särskildt därför, att många af de talare, som här uppträdt, talat för ett förslag, som egentligen icke någon vill hafva. Den siste talaren vidrörde denna omständighet mera direkt; och därför behöver jag ej inlåta mig derpå vidare, än att jag nämner, att det förefaller många af oss här besynnerligt, att man går på det sättet till väga i en så allvarlig fråga som denna.

Utan att nu hålla mig till hvad som yttrades af herr Waldenström — hvilken enligt min uppfattning punkt för punkt vederlade skälen för herr von Friesens yrkande, men dock yrkade bifall till detsamma — ber jag att få vända mig mot friherre Barnekow, som gjorde på precis samma sätt. Han sade, att han ej är böjd för det kommunala strecket, att han icke vill ha det, men han vill dock rösta därför som en opinionsyttring. Detta är något, som jag för min del icke kan fatta. Jag kan icke förstå hvad det skall innebära; ty skall det vara en opinionsyttring af kammaren, bör man väl hafva bestämdt allvar dermed. Jag kan, såsom herr von Friesen nyss sade, förstå, att många tycka detta förslag ej gå långt nog, men gå med derpå för att taga hvad de kunna få. Detta är ju lätt att förstå. Emellertid ber jag att få säga, att enligt min uppfattning går detta förslag så långt, att det vore högst egendomligt, om någon funnes, som ej vore nöjd ens dermed. Ty, mina herrar, om vi tänka på förhållandena litet hvarstädes i våra hemtrakter och se till, huru det der enligt förslaget skulle arta sig, så skall man väl finna, att man derigenom i allra högsta grad komme att ändra och rubba den nuvarande valmanscorpsern. Ser jag t. ex. på förhållandena inom den kommun, jag tillhör, så är det säkert, att der skulle bli fyra till fem gånger så många valmän som nu; och bland dem skulle således den nuvarande valmanscorpsern helt och hållet försvinna.

Nu ställer frågan sig så: kan det verkligen vara skäl att lagstifta på det sättet att i ett språng vidtaga en så vild åtgärd som denna? Man har här från många håll uttalat — och med fog uttalat — att vi här i vårt land njuta af en så lugn samhällsutveckling, att vi väl kunde vara tacksamma och nöjda dermed, då vi göra en jemförelse med andra länder. Men det oakadt vill man på detta enligt min åsigt våldsamma sätt rubba de nuvarande förhållandena. Men som vi litet hvar veta, är det ofta nog förhållandet, att, när man har det bra, man icke är nöjd ändå, utan man vill ha det mycket bättre; och så drifver man på och yrkar och yrkar, till dess man kommer i en labyrinth och i

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till

Andra Kamraren.

(Forts.)

stället för bättre får det mycket sämre. Om man nu skulle taga det kommunala strecket, som så många nu här sträfva för — huru skulle då förhållandena blifva? Man må nu komma i håg, att många uttalanden gjorts för ett borttagande af de personliga afgifterna; och det har på allvar ifrågasatts, att i stället hvarje person skulle åsättas en eller två fyrkar, så att han blefve kommunalt röstberättigad. Då är det också klart, att, i och med att detta kommunala streck tages, hvarje person är politiskt röstberättigad. Jag ber att få påpeka, att om man skulle borttaga de personliga afgifterna, mantalspenningarne, sjukvårdsafgiften och afgiften till skolorna, och i stället åsätta hvarje person en fyrk, är det alldeles klart, att ett sådant tillvägagående antingen skulle blifva omöjligt att genomföra eller ock skulle leda till, att vi finge allmän rösträtt.

Jag ber vidare att beträffande den åldersgräns, som här är ifrågasatt och hvilken ju skulle vara betryggande för våldsamheter i detta afseende, få anmärka det egendomliga förhållandet, att medan en person, som tager emot eller blifver egare af ett hemman eller en fastighet, icke får utöfva rösträtt, gå hans underlydande, under förutsättning att de äro öfver 25 år gamla, och rösta, och han får icke vara med, utan måste stanna hemma. Jag hemställer, om det verkligen kan vara skäl att lagstifta så; jag för min del tror, att det är mycket vådligt att gå till väga på ett sådant sätt.

Det har sagts, att det icke ligger större vikt på, att en person utöfvar politisk rösträtt vid ett val, än derpå, att han deltagar i en kommunalstämmas förhandlingar och beslut. Men vi behöfva väl icke tänka länge för att se den stora skilnaden mellan deltagande i en kommunalstämmas öfverläggningar och beslut och utöfvandet af rösträtt vid val till den lagstiftande församlingen, direkta val nemligen, ty när det gäller indirekta val, får man redan nu på kommunalstämman välja elektor, som sedan i sin ordning utföra valet. Här förefinnes efter min uppfattning en mycket stor och vigtig skilnad.

Jag kommer nu till den stora frågan om våra arbetareförhållanden och penningförhållanden förr och nu. Det är väl icke många af oss, som förneka, att icke penningvärdet har fallit i en sådan grad, att det knappast kan blifva tal om någon jemförelse, t. ex. mellan hvad 800 kronor äro nu och hvad de voro, då denna grundlagsreform genomfördes; det är knappast för mycket sagdt, om man säger, att deras värde nu endast är hälften mot hvad det då var. När förhållandet är sådant och när man tänker på de arbetsförhållanden, som nu ha inträffat, och de pris, hvarmed arbetet betalas, tror jag det är riktigt att säga, att valmansvilkoren hafva väsentligt af sig sjelfva och af tiden förändrats. Jag tror icke, att det kan vara många af herrarne, som ej erkänna, att så är förhållandet.

Men när så är, och då man ser, att det idkeligen går åt det hållet, kan det då vara skäl att i ett enda tag rycka å stad med

ett så brådstörtadt förslag som detta? Kan det vara skäl att göra förhållandena allt sämre och sämre samt göra farthen starkare, än att samhällsindividerna och vårt folk kunna växa sig in i de nya förhållandena? Mina herrar! Jag har personligen icke något emot, att hela vårt folk, våra arbetare och alla andra få rösträtt, men det är frågan, huruvida det går an att låta dem med hela sin stora massa och med den stora öfvervigt, som de skola få, besluta öfver landets öden. Kan man säga, att de äro mogna för det, att de förstå och kunna sköta så viktiga angelägenheter? Efter min uppfattning måste vi stanna inför detta och säga, att så är icke förhållandet. Jag tror, att vi måste gå saktare, än detta herr von Friesens förslag tillåter. Men om man går för fort och kommer framåt i vild fart, är det säkert, att man får djupt ångra sådana steg.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarcn.
(Forts.)

Nu vet jag mycket väl, att här kan invändas, att reformen likväl icke går så fort, och att det fins en Första Kammare, som håller emot. Det är ju ett resonnement, som man kan förstå och som är förklarligt. Men i alla fall synes det mig, att denna kammare eller de ledamöter af densamma, som hålla på ett allvarligt och stadigt framåtgående, icke kunna på detta sätt valtra ifrån sig ansvaret och kasta det på Första Kammaren ensamt och på dennas återhållningspolitik. Jag anser, att man i denna fråga skall säga hvad man vill och allvarligt menar.

Professor Boëthius' förslag kan ju vara mycket att tänka på, men efter mitt förmenande för äfven det med sig saker, som jag tror vi icke äro mogna för, såsom den graderade röstskalan eller valmännens indelning i klasser; derigenom kommer ju en viss del af vårt folk eller rättare sagt alla att få åtminstone en röst och således få vi i detta fall allmän rösträtt. Vi komma då att stå inför det förhållandet, att de, som kommendera öfver mycket folk, på det sättet kunna komma att herska öfver många röster, men det anser jag för min del kunna medföra vådor.

Mer än en gång har man hört arbetare, som hemkommit från Amerika, medan valen till vår Riksdag pågått, säga till andra: »Ni har riksdagsmannaval, då skall ni väl naturligtvis förtjena eder en bra dagspenning?» — »På hvad sätt skall det gå till?» — »Jo, i Amerika är det mycket vanligt, att vi få så mycket af det ena partiet och af det andra partiet så mycket, och då rösta vi med det parti, af hvilket vi fått mest betaldt.» — Mina herrar, detta är uttalanden, som man får höra många gånger. Jag undrar, om det kan vara skäl att drifva vår lagstiftning derhän, att vi komma fram till något sådant äfven hos oss.

Vidare är det mycket annat af det, som herr Boëthius anført, hvilket jag tror skall blifva mycket svårt att tillämpa, exempelvis hans förslag, att de, som hafva en viss bildningsgrad, skola få ett högre röstetal. Jag undrar, huruvida det skall kunna realiseras, och jag tror för min del, att vi icke äro mogna att slå in på den vägen. Vi hafva förut i dag hört skildras, hvad bildningen ofta

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

medför och huru den användes, och man kan sätta ett stort frågetecken för hvilket som i detta fall är värdt mest: en högre eller medelmåttig bildning eller ett godt samvete och en god karakter. Då emellertid detta förslag är nytt och då man efter min uppfattning icke gör mycket hvarken i det ena eller andra afseendet genom att uttala en opinionsyttring därför — hvilket jag tror, att vi icke äro mogna för — och då här icke föreligger något annat förslag, som jag anser, att den kan taga, som endast vill vara med om ett litet steg i fråga om utvidgande af den politiska rösträtten, måste man ställa sig på status quo. Och, mina herrar, om man tänker såsom jag och — jag vet det säkert — såsom många i denna kammare, och sålunda hyser den allvarliga åsigten att vilja ett lugnt framåtskridande, så hvilat enligt min uppfattning detta säkrare på det nuvarande, medan man ser tiden an och låter den verka. Om det skall fortgå som hittills med penningvärdets fall och arbetslönernas höjande, äro vi snart framme, der många önskat, nemligen vid 500-kronors-streckket eller något dylikt. Detta är under nuvarande förhållanden det klokaste och det, som efter min uppfattning är mest förenligt med hvad många, ja, kanske de flesta af vårt lands tänkande invånare anse. Jag har hört särskildt från den ort, som jag tillhör, många uttalanden, att, med hänsyn till den senare tidens händelser, med hänsyn till detta arbetaretryck och arbetarevälde, som råder, och med de ofantligt stora anspråk, som i alla möjliga afseenden uppställas från detta håll, man helst vill stanna vid status quo, och jag tror, att jag handlar mest i öfverensstämmelse med mina kommittenters önskingar, då jag i närvarande stund och under nuvarande förhållanden biträder utskottets förslag. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till detsamma.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Mörtlösa, *Erickson* i Bjersby, *Rydberg*, *Nilsson* i Kägglå, *Jönsson* i Mårarp, *Johansson* i Aflösa, *Larsson* i Fole, *Söderberg*, *Bengtsson* i Häradsköp, *Petersson* i Skurö, *Bengtsson* i Bjernalt, *Olsson* i Frösvi, *Jakobson* i Karlshult, *Högstedt*, *Andersson* i Löfhult, *Carlsson* i Norra Smedstorp, *Johansson* i Berga, *Sjöberg* och *Petersson* i Boestad.

Härefter yttrade:

Herr David Bergström: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke försöka att uppväcka de döda landtmannarepresentanter, som här fordom, enligt hvad en talare i förmiddags erinrade, förklarade de svenska arbetarne vara kött af deras kött och ben af deras ben.

Men, mina herrar, jag har svårt att motstå festelsen att erinra om några ord, som en gång fälades här i kammaren, också under en rösträttsdebatt, utaf en ännu lefvande och här sittande ledamot

af kammaren, och hvilka synas mig särskildt lämpliga att ställas såsom motto öfver den debatt, som här förts öfver förslaget att sänka det politiska streeket till jernhöjd med det kommunala.

»Min öfvertygelse är», så yttrades det här för 25 år sedan ifrån skånebänken utaf den nuvarande chefen för landtmannapartiet, »att hvarje svensk bosatt medborgare, som skattar till stat och kommun, säkerligen är lika ärlig, förständig och intresserad för det allmänna, om han eger en större förmögenhet eller icke.» Känner manne herr Ivar Månsson i Trää igen de orden, eller har jag till äfventyrs råkat påminna om någon af dessa riksdagsmannabedrifter från ungdomens dagar, som den grånade representanten för Onsjö härad icke längre vill kännas vid? I senare fallet så frågar jag: är anledningen dertill den, att han under de år, som gått, blifvit så mycket bättre och visare, eller är anledningen dertill den, att de kommunalt röstberättigade i vårt land och särskildt de kommunalt röstberättigade i hans kommun och hans valkrets, hvilka han ju bäst bör känna till, blifvit så mycket förändrade till det sämre?

Den ärade representansen för Onsjö härad och hans närmaste meningsfränder hylla sig tydligen numera till den upplysta satsen: »allt för folket, intet genom folket», och detta med ytterst skarp betoning af satsens senare del och en lika i ögonen fallande glömska utaf dess förra. Det finnes många minnesmärken härom förvarade i denna kammares protokoll. Jag skall endast påminna om ett.

För tio år sedan afgafs här i denna kammare af den ärade representanten för Onsjö härad och jemte honom af 129 af denna kammares ledamöter det stolta och högtidliga politiska bragelöftet, att ett fullständigt aflyftande af grundskatterna icke skulle ske annat än i sammanhang med genomförandet af en ålderdomsförsäkring för arbetare. Ja, detta lofvade man, och man har ju hållit det också, eller hur, detta löfte, som man gaf de svenska arbetarne, mot hvilka man nu på ett annat område, på de politiska rättigheternas område, icke vill visa det minsta tillmötesgående från detta samma håll.

Det fins, som sagdt, många liknande minnesmärken på Andra Kammarens väg under de sista årtiondena, och alla hafva de ett gemensamt: de äro icke egnade att ute i landet stärka förtroendet för landets representation; alla vittna de om, att representationen i mångt och mycket icke längre är det uttryck den borde vara för nationen.

Om de besinnade detta, den ärade landtmannaledaren och hans närmaste meningsfränder, skulle de säkert, när vi gå att här fatta beslut i de nu föredragna momenten a) och b), i valet mellan ingenting och herr Sixten von Friesens förslag stanna vid det senare, lika väl som motionärerna för allmän rösträtt eller åtminstone motionärer för allmän rösträtt, ehuru väl herr Sixten von Friesens förslag är vidt skildt ifrån deras önskningsmål och

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

ehuru väl det nog kan förefalla ganska hastigt att med afseende på den s. k. åldersgränsen här liksom i förväg släppa taget och öppna hela famnen gent emot en kammare, som ännu icke räckt ut ett finger till uppgörelse, ändock, ställda i detta val, gifva sina röster för herr Sixten von Friesens förslag.

(Forts.)

Herr Boëthius: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet för att få yttra mig något med anledning af hvad herr Sahlin anförde om innebörden uti mitt förslag, och jag har fått ytterligare anledning dertill genom hvad herr Ljungman och herr Ivar Månsson yttrat.

Jag ber då att uttryckligen få påpeka, att ett bifall till mitt yrkande ej binder någon vid de speciella förslag, som finnas i min motivering, och detta må nu vara nog svaradt på hvad herr Ivar Månsson yttrade om vissa af dessa detaljer. Dessa detaljer äro, såsom tydligen säges i reservationen, blott möjligheter, framställda till pröfning. Hvad mitt yrkande innebär, det är, att en *allsidig utredning* må komma till stånd, ehuru jag vill, att vid denna utredning *särskildt afseende* skall fästas vid frågan om en graderad skala. Men jag säger der uttryckligen, att äfven andra synpunkter skola pröfvas, och det är för att ange exempel på dessa synpunkter, som skola *pröfvas*, icke nödvändigtvis genomföras, som jag framdragit dessa detaljer i motiveringen.

Under sådana förhållanden synes det mig, att de, som verkligen vilja, att man skall komma någonstädes, fast med nödig försigtighet, i denna fråga borde kunna ena sig om mitt yrkande, hvilket jag, herr greve och talman, ber att få vidhålla.

Herr Lundell: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att tillkännage, att jag i allt väsentligt uti denna fråga står på samma ståndpunkt, som konstitutionsutskottets majoritet intagit, nemligen att icke vara med om, att den svenska bondeklassen skall begå ett politiskt sjelfmord. Detta skulle kanske bli ödesdigert äfven för många flere samhällsklasser än bönderna.

Det har nemligen ifrån ett visst håll blifvit uttaladt, att man genom att få fram denna ändring i rösträtten skulle störta de svenska bönderna i Riksdagen, därför att de der visat sig vara riktiga tyranner och missbrukat sin magt.

Jag tror dock, att, om vi sänka eller ändra detta nuvarande politiska rösträttsstreck, det lätt kan hända, att denna kammare blir besatt med representanter, som kanske skola göra mera skäl för namnet tyranner än de svenska bönderna. I likhet med en talare på örebrobanken tror jag därför, att den förmedlande ställning, som man kan lita på att den svenske bonden och odal mannen äfven framdeles skall intaga, liksom den han hittills gjort, icke skall blifva sådan, att man får grundade skäl säga, att vi bonde-representanter här i Riksdagen handla såsom äkta tyranner.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning af åtskilliga anmärkningar, som blifvit rigtade mot mig för hvad jag sade i förmiddags. Jag tillåter mig först att upprepa hvad jag då nämnde, att jag allt sedan jag kom in i Riksdagen varit och ännu fortfarande är lifligt öfvertygad om nödvändigheten af en utsträckning af den politiska rösträtten, och, jag vill tillägga, icke allenast en utsträckning, utan äfven en omdaning deraf, så att den icke helt och hållet kommer att hvilas på ekonomiska, utan äfven på andra grunder, som kunna finnas lämpliga såsom mätare af medborgarevärdet.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Jag kan icke dela de åsigtter, som herr Ivar Månsson uttalade. Ty det är klart, att hvad som varit bra under *en* tid, kan icke vara bra under *alla* tider. Det är med detta som med kläder. Kläder, som passat min kropp bra för en tio år sen, passa icke numera; och om jag skulle försöka att taga dem på mig, skulle jag spränga sönder dem, och de skulle hindra min kropps fria rörelser. Ett dylikt försök skulle därför vara skadligt både för kroppen och för rocken.

Vi måste alltså vara betänkta på fortgående förändringar af vårt statsskick. Och i den delen tror jag, att herr Ljungman i sin stora motion uttalat en tanke, som är värd att taga vara på, nemligen att grundlagarne böra efter vissa tidsperioder underkastas en allmän revision, så att man blir i tillfälle att se efter, att de passa för förändrade förhållanden.

Herr von Friesen sade, att jag gjort anmärkning mot hans förslag i så måtto, att det skulle föra in en ny grund, då man byggde den politiska rösträtten på den kommunala; och han menade, att det icke vore något nytt, utan att det komme att i den delen bli på samma sätt som nu. Men enligt min uppfattning är det icke helt och hållet, utan endast *delvis* på samma sätt nu, och jag anser, att det, som så är, icke bör utvidgas utan förändras så, att de politiska rättigheterna icke bli beroende af kommunallagarne, utan helt och hållet baseras på grundlagarne. Jag tror aldrig man kan vinna en tillfredsställande lösning af rösträttsfrågan, förrän man kommit derhän.

Jag sade: »*bara delvis*», ty för att vara politiskt röstberättigad nu, skall man också vara kommunalt röstberättigad, *men dertill komma åtskilliga andra kvalifikationer*, hvilka icke kunna bli föremål för en så lättvindig ändring som ett tillstånd, byggt på den grund, herr von Friesen föreslagit. *En* sak är, om jag säger, att för den politiska rösträtten förutsättes komunal rösträtt *och dessutom åtskilliga andra kvalifikationer*, som äro i grundlagarne bestämda; en *annan* sak är, om jag säger, att politisk rösträtt skall tillkomma *hvar och en tjugufemåring, som är röstberättigad i de kommunala angelägenheterna*, utan något vidare tillägg. Ty om

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren. jag fattade herr von Friesens förslag rätt, skulle enligt detsamma den politiska rösträtten liksom den kommunala helt och hållet komma att bero på ett beslut af Riksdagen, möjligen åstadkommet genom gemensam votering, och det enda, som icke låte ändra sig genom ett beslut, tillkommet på detta sätt, vore bestämmelsen om de 25 åren.

(Forts.)

Herr von Friesen sade, att farorna efter hans förslag icke skulle bli större, än de hittills varit, och att samma fantasier, som uttalats nu, utalades, när det var fråga om att införa de nuvarande rösträttsbestämmelserna. Jag kan icke veta, huru man uttalade dem då, men det synes mig vara alldeles klart, att ju lägre ett streck sänkes, hvars ändrande kan komma att bero på en gemensam votering inom Riksdagen, desto större blir faran eller frestelsen att ändra det. Och jag säger, som jag sade i förmiddags, att jag icke kan påtaga mig ansvaret för att hafva deltagit i ett beslut, hvarigenom svenska medborgares politiska rättigheter skulle kunna för hela klasser sopas bort genom en sådan gemensam votering.

Ja, om Kongl. Maj:t framlade ett förslag, så formuleradt som herr von Friesens, så skulle säkerligen kamrarna icke antaga det — icke ens Andra Kammaren. Till och med flere af dem, som nu förenat sig med herr von Friesen, skulle icke heller vilja vara med derom. Jag har ju talat med åtskilliga af dem, och de ha sagt, att de i detta förslag se allenast en uttalad önskan om en väsentligen utsträckt rösträtt, och i det syftet rösta de — alldeles som jag — för detsamma.

Herr von Friesen sade, att jag klandrat det af honom framlagda förslaget därför, att det ej medgäfvit kommunalt röstberättigade kvinnor politisk rösträtt. Nej, det var missuppfattning. Jag klandrade icke förslaget för detta, utan på samma gång jag kritiserade grunden för detsamma, tillät jag mig att anföra vissa omständigheter, som jag ansåg böra tagas i betraktande vid en blifvande rösträttsreform. Och det var i detta sammanhang som jag nämde om den rösträtt, som nu i kommunalt hänseende tillkommer kvinnor, hvilka dock äro förvägrade politisk rösträtt.

Det var en passus i herr von Friesens anförande, som jag icke förstod. Så vidt jag noterade rätt, sade han, att faran blir enligt hans förslag icke stor, utan den upphäfvos genom hvarje stadgande om erlagda utskylder. Jag måste ha missförstått det der, och jag kan därför icke yttra mig derom.

Herr von Friesen sade vidare, att jag hade ansett mig böra upplysa kammaren om att svårigheter äro förenade med en röst-rättsreform; men det hade jag icke behöft upplysa kammaren om. Jag tror dock, mina herrar, att jag icke blott framdragit svårigheter, utan äfven uppvisat omöjligheten af hvarje försök att bygga en rösträttslag på den grund, som innehålles i herr von Friesens förslag.

Herr von Friesen frågade: hvad röstar man för, när man röstar för hans förslag? Och han svarade: icke för någon bestämdt formulerad lag, utan för rösträtt för dem, som nu äro kommunalt röstberättigade. Detta är ju ett fullkomligt nytt förslag, som han först nu framställt. Ty hans förslag i förmiddags — så vidt jag fattade det — innebar icke, att man skulle hos Kongl. Maj:t begära förslag om politisk rösträtt för alla de kategorier, som nu — år 1899 — äro kommunalt röstberättigade, utan att politisk rösträtt skulle under alla förhållanden tillkomma alla 25-åringar, som vore kommunalt röstberättigade. När han således nu inskränkt sitt förslag till dem, som nu äro kommunalt röstberättigade, då kan jag icke förstå annat än att han framställt ett alldeles nytt förslag.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Herr von Friesen framstälde till mig en samvetsfråga: huru kan man — sade han — med godt samvete lofva att rösta för hans förslag, när man principiellt är mot att bygga grundlag på kommunallag i stället för tvärtom?

Ja, jag förstod, att den anmärkningen skulle komma att göras mot mig; och därför upprepade jag mitt skäl dertill tre gånger under mitt anförande i förmiddags — nemligen i början, i midten och i slutet — för att herrarne skulle höra det. Men jag märker ändå, att det fans herrar häromkring, som icke hörde det. Jag sade nemligen, att då omröstningen efter all sannolikhet komme att stå mellan utskottets förslag, som säger ifrån: »vi vilja ingenting», och herr von Friesens förslag, som uttalar önskan om en väsentligen utsträckt rösträtt, så skall jag vara med om det senare, dock med den bestämda reservation, att jag icke vill anses bunden af dess formulering, så vidt jag framdeles skulle komma att få något med rösträtsfrågan att göra, och endast under den förutsättning, att jag i detta förslag ser blott och bart ett uttryck för önskan om utsträckt rösträtt. Ha herrarne hört det nu alle sammans?

Man sade mig nyss här enskildt: »du borde då rösta för herr Boëthius' förslag.» Ja, i valet mellan herr von Friesens och herr Boëthius' förslag skulle jag rösta för det senare. Men då jag tar alldeles för gifvet, att herr Boëthius' förslag aldrig blir kontraposition mot utskottets, utan att det blir herr von Friesens, så sade jag det jag sade. Och jag tror, att jag också skall tillfredsställa herr Ivar Månsson med denna förklaring. Jag känner icke alls mitt samvete såradt. Det är icke något hemligt förbehåll jag gör, utan det är nu fyra gånger, jag här offentligen uttalat hvad jag menar.

Det var en sak, som jag tänkte säga under förmiddagens sammanträde i sammanhang med frågan om utsträckt rösträtt, men som jag då tappade bort.

Jag är representant för en sjöstad. En ganska stor del af dess röstberättigade befolkning är såsom kaptener, styrmän, lotsar, sjö-

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

män borta från staden och således ur stånd att, när valen ske, få gifva sin mening till kända. Dertill komma andra, som äro upp-tagna af sin tjänst vid jernvägstrafiken och derigenom hindrade att låta sin röst blifva hörd vid de politiska valen. Vore det då annat än billigt, att alla sådana, då de kunde styrka, att de hade laga-förfall, som hindrade dem att personligen närvara vid valen, finge rätt att afgifva sin röst på annat sätt?

Det var någon, som efter förmiddagens sammanträde frågade mig: »huru vill du då, att saken skall ordnas?» Jo, jag vill, att den skall ordnas så, att den blir bra, herr talman. Men jag måste på samma gång erkänna, att jag saknar förmåga att sätta upp ett positivt förslag. Ja, jag anser, att ingen har förmåga dertill mer än Kongl. Maj:t, och att man därför bör vända sig till honom med en skrifvelse i denna sak. Och vore det väl något orimligt, om Riksdagen skulle i en sådan skrifvelse anhålla, att Kongl. Majt — med hänsyn tagen till de åsigter och önsknningar, som i och utom Riksdagen blifvit uttalade angående en utsträckning af rösträtten — måtte låta underkasta rösträttsfrågan en förnyad utredning och framlägga de förslag, som deraf kunna föränledas? Men, som sagdt, jag vill att det skall bli bra. Det är hufvudsaken.

Herr Branting: Herr talman! I olikhet med en och annan talare, som här uppträdt, torde jag nog icke behöfva beträda talarestolen för att tillkännagifva min mening i denna fråga. Det är gifvet, att jag står på samma ståndpunkt som mitt parti i alla land: att vi anse, att den allmänna rösträtten är sjelfva grunden och hörnstenen för det samhällsskick, mot hvilket vi hålla före att utvecklingen sträfvär hän, eller, närmare sagdt, för hvad som verk-ligen kan få namn af *modern demokrati*.

Hvad menas med denna moderna demokrati? Det är — man kan ju öfversätta det direkt efter orden — folkvalde. Men bättre får man fram innebörden i uttrycket, om man uppställer satsen negativt och säger, att dermed menas frånvaro af hvarje klassvalde, frånvaro af hvarje klass' särskilda privilegier, grundade vare sig på börd, förmögenhetsställning, trosbekännelse eller någon annan sådan skiljemur mellan samhällets olika medlemmar.

Det är således till alla samhällsmedlemmars politiska lika-berättigande, som utvecklingen efter min uppfattning går. Detta är en sida af att alla samhällsmedlemmar från början ställas lika i sina utvecklingsmöjligheter, lika i utsigt att nå lycka och fram-gång i samhället. Deri ligger också den största garanti, som öfver hufvud taget i samhället kan uppnås, för de enskildes största möj-liga personliga frihet.

Ifrån en sådan ståndpunkt, mina herrar, är det klart, att utskottets utlåtande skall taga sig ut ungefär såsom gammal he-breiska inför ett vid modern naturvetenskap uppfostradt öga. Vi tala icke samma språk i detta fall. Och de satser, som utskottet

här framslungat, göra på mig det intryck, att man knappast kan ge sig in på ett verkligt bemötande, därför att utgångspunkten är fullständigt olika.

Här filosoferas med skenbar djupsinnighet, om rösträtten är en allmänt mänsklig rättighet eller icke; och frågan, som efter min uppfattning är falskt stäld och därför olöslig, löses med säkerhet i den andra riktningen.

Det framhålles vidare här med en hel del vackra ord, att man icke skall utlemna samhället åt dem, »som hafva de minsta förutsättningarna för att förvärfva sig den sjelfständighet, den mognad i politiskt omdöme och den erfarenhet, hvilka böra förefinnas». Ja, hvad är nu dock detta alltsammans annat än vackra omskrifningar för att man vill behålla ett klassprivilegium i oqvad besittning? Man vill behålla en företrädesrätt för dem, som i detta samhälle kommit på solsidan — jag begagnar uttrycket än en gång. — Och mot detta stå å andra sidan krafven på den allmänna rösträtten med bestämdt yrkande, att dylika företrädesrättigheter skola bort i likställighetens och den rättvisa jemlikhetens namn.

Vidare säges här af utskottet — och detta skäl har till och med fått privilegium på att ställas i tēten af dess argumentation — hvar skulle det taga vägen, om man skulle släppa in personlighetsprincipen i denna sak? Då skulle man ju också få kvinnor med i den allmänna rösträtten. Ja, mina herrar, jag vill erinra om att det dock funnits en tid, då äfven inom Andra Kammaren med allvar och talang debatterats frågan, huruvida icke politisk rösträtt borde tillkomma äfven de sjelfförsörjande kvinnor, som enligt nuvarande bestämmelser skulle komma öfver strecket i öfrigt. Jag kan för min del icke heller finna det absurda eller orimliga i om rösträttskrafvet skulle framträda så, att det i sina konsekvenser också komme att föra de kvinnor, som hafva en sjelfständigt arbetande ställning — och deras antal växer för hvarje dag, därför borgar hela vår sociala utveckling —, fram till rösträtt i samhället. Dithän komma vi också, lika visst som vårt samhälle är stadigt i utveckling och som ingen kan undandraga sig dennas konsekvenser.

Hvad som deremot måste krävas, det är att bland de klasser, som skola rycka upp till lika berättigande med andra, skall hafva gifvit sig tillkänna någon allmännare önskan och sträfvan att komma i åtnjutande af dessa rättigheter. Med hänsyn härtill medgifver jag gerna, att kvinnornas rösträttsfråga står långt tillbaka eller rättare ligger långt fram i framtiden, ty helt visst har ännu icke bland dem i någon större utsträckning försports något sådant kraf.

Deremot måste man väl erkänna, att detta kraf med en styrka och energi, som borde vinna gehör bland de magtegende, rests bland de samhällsklasser, som det nu närmast gäller att få in bland de politiskt rättighetsbesittandes krets.

Det är väl obestriddligt, att den sociala förändring, som under

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

And. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

senare tider försiggått och som i vårt samhälle skapat en industriarbetareklass på hundratusenden, medan den för 30 år sedan blott räknade lika många tiotusental — att denna förändring, säger jag, också måste få ett uttryck i den politiska lagstiftningen. Det går icke för sig att låta de politiska formerna i förstelnad konservatism motsätta sig den utveckling, som sjelfva det lefvande samhället undergått. Följden blir då, att de politiska formerna sprängas, om man icke, för att tala med herr Waldenström, tänjer på rocken i tid.

Följer jag vidare det utlåtande, som konstitutionsutskottet gifvit, och granskar de anmärkningar, som der framstälts mot den allmänna rösträtten, så finner jag der en sats, som vittnar om den fruktan man hyser för att arbetarne skulle komma till våldet här i landet, då utskottet säger, att all magt vid valen skulle tillfalla den samhällsklass, som nu står under strecket. Bakom detta uttalande ligger en oro för huru de nu magtegende skött deras intresse, som stå under rösträttsstrecket, och den oron är för visso väl befogad. Ty det hjälper icke, mina herrar, att som herr Ivar Månsson säga: när man nu har det så bra, hvarför skall man då göra någon ändring, ty man kanske kan få det sämre. Nej, frågan är: *hvilka* är det, som ha det så bra, *hvilka* är det, som vilja skrifva under den satsen, att allt nu är så bra? Att herr Ivar Månsson vill göra det, förstår jag fullväl, liksom att hans parti och den samhällsklass, hvars talan han för, vilja det. Denna samhällsklass — med all respekt för den i öfrigt och för den insats den gjort i vårt samhällslif — är dock icke hela svenska folket, och frågar man de djupa lagren af detta folk, om de också vilja skrifva under att allt nu är så bra, tror jag, att man skall få ett annat svar än herr Ivar Månsson gifvit.

Enligt konstitutionsutskottets ytterligare utvecklade mening skulle vidare ett bortkastande af strecket dicke vara förenligt med en lugn och sund utveckling af samhället, såsom det heter. Ja, mina herrar, det är den vanliga visan, och jag har äfven hört den från reformens vänner under diskussionen — att införandet af den allmänna rösträtten skulle vara ett brådstörtadt steg och stridande mot den svenska betänksamheten, och därför vill man icke vara med derom. Men det är tyvärr — jag säger tyvärr — icke så farligt att vi ändå skulle komma så fort fram. Genom den allmänna rösträtts införande — om detta nu också kunde här i dag af kammaren beslutas — skulle icke ske någon större omhvälfning i vårt samhälle. Jag vill erinra om att det är en gammal sanning, att straffet för stora historiska synder — och sådana hafva begåtts många af de herskande klasserna här i landet — mognar mycket långsamt. Och ser man på utvecklingen i utlandet, så erbjuder denna talande exempel derpå, att den icke är sann den afskräckande bild, som utskottet manar fram hvarje gång rösträttsfrågan kommer på tal och som framställer saken så, att de förut utestängda klasserna, på samma gång de fått rösträtt, rusat upp

såsom en man och vräkt undan de förut magtegende. Det är endast ett fullkomligt missförstånd och okunnighet om utvecklingens gång i de länder, der allmän rösträtt finnes, som dikterat ett sådant betraktelsesätt. Känner man, hvilken möjlighet till starkt socialt tryck af alla slag som är förknippad med inflytande och en social ställning i en kommun, förstår man också, att det sannerligen icke blir i första brådkastet, som denna från valurnorna förut undanträngda massa kan komma till klar insigt om hvad deras eget intresse bjuder dem att göra, utan de gå länge efter de anvisningar de få från det håll, der ledningen af de allmänna angelägenheterna sedan gammalt legat.

Så har det varit på alla andra håll. Se vi på Tyskland, så har der behöfts mer än en mansålder af oafslätlig agitation och upplysningsarbete och mer än en mansålders ständigt tilltagande proletarisering genom industrialismen, innan utvecklingen kommit derhän, att man kunde samla de tyska arbetarne i så stora skaror, att de för närvarande besitta 57 eller 58 platser i Riksdagen. Det är sant, att detta är ett stort antal och att bakom dem stå öfver två millioner valmän, men dessa utgöra dock icke mer än $\frac{1}{4}$ af valmännens antal, och dessa representanter utgöra icke mera än $\frac{1}{7}$ eller $\frac{1}{8}$ af ledamöterna i den tyska riksdagen. Således ej ens i detta land, der dock allt sedan Lasalles dagar en oafslätlig propaganda bedrifvits och der upplysningen inom arbetarekretsar står högst, ej ens der har man hunnit gå så långt, att någon omflyttning i ledningen af samhällets angelägenheter egt rum. Nej, ingalunda. De besittande klasserna sitta der, trots den allmänna rösträtten, ännu med magten — men skilnaden är den, att arbetarne der hafva, hvad de här icke hafva, en utväg, genom hvilken de kunna på lagens grund och utan slitningar i samhället allt mera tillvarataga sina intressen, sådana *de* fatta dem och icke sådana deras förmyndare fatta dem.

Samma erfarenhet hafva vi från andra håll. I Danmark, der arbetarrörelsen började på 1870-talet, hur långt har man der hunnit? Jo, der sitta 12 socialdemokrater i Folketinget. Icke är det mot sådant Andra Kammarne behöfva mana fram några skräckbilder, och detta är dock resultatet af snart 30 års oafslätligt arbete för upplysning och organisation af arbetsklassen.

Likadant står det till i öfriga europeiska länder. Hvar och en, som något känner till förhållandena vet att t. ex. i Belgien, der man dock mest hufvudstupa bland länder, som på senare tid gjort sin reform, kommit in i den allmänna rösträtten, sitta de gamla klasserna fortfarande vid magten. Der har man dock allmän rösträtt, visserligen icke lika rösträtt, men hvar och en har dock sin röst, fastän några hafva flere. Men hafva arbetarne der trampat de besittande klasserna under fötterna? Nej visst icke, utan klerikalismen beherskar fortfarande landet ungefär som jag tänker herr Redelius, som står här midt emot mig, skulle önska att hos oss skedde.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarne.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

Detta, mina herrar, är den verkliga lärdomen man bör draga af utlandets erfarenhet i stället för att följa utskottet på dess besynnerliga utflygter på den utländska erfarenhetens mark. Det har redan på förmiddagen af herr Höjer påpekats, huru orimligt utskottet resonerat i detta afseende. Der framhålles, att »man» i flere stater i Europa, der valrättsreformer genomförts, icke hyser odeladt förtroende för principen om allmän och lika rösträtt. Men hvar och en vet ju, att Belgiens nuvarande konstitution tillkommit såsom en *kompromiss* mellan arbetarnes af hotet om storstrejk understödda kraf på allmän och lika rösträtt, å ena sidan, och de besittandes önskan att helst gifva ingenting, å den andra. Det var en uppgörelse för tillfället, ett vapenstillestånd, som slöts, men icke en slutlig lösning af frågan, och det är ju också bekant, att de liberala, socialistiska och kristligt sociala partierna redan nu der ingått en allians gent emot det herskande systemet på grundvalen af allmän och lika rösträtt. Detta är historien om huru »man» i Belgien icke hyser förtroende till principen om allmän och lika rösträtt.

I Österrike skedde också på samma sätt en kompromiss. Der ropades från det demokratiska och arbetarehållet på allmän och lika rösträtt. Resultatet blef, att en femte kuria tillsattes, till hvilken väljes efter allmän rösträtt, medan det gamla valsättet gäller för öfriga delar af representationen.

Hvad slutligen beträffar Sachsen, som i år liksom förut af konstitutionsutskottet anförts såsom exempel, vet ju likaledes hvar och en, som något känner till dessa förhållanden, att dess författning tillkommit genom ett slags statskupp ofvanifrån, genom hvilken de preussiska valrättsbestämmelserna infördes. Om detta system har för öfrigt furst Bismarck en gång yttrat, att det vore det sämsta af alla valsystem.

Enligt detsamma verkställas valen, som äro medelbara, visserligen med tillämpning af allmän rösträtt, men valmännen indelas efter förmögenheten i tre klasser, hvilka välja lika många elektoror hvar. Folkets mening om detta system framgick vid sista riksdagsmannavalen i Sachsen, hvilka fortfarande ega rum efter allmän och lika rösträtt, då för första gången majoriteten af de utsedda riksdagsmännen voro af socialdemokratisk färg. Så tänker »man» således i detta land om denna kupp, af hvilken vårt konstitutionsutskott verkligen tyckes på allvar mena, att vi skulle taga exempel och efterföljd.

När nu konstitutionsutskottet, å ena sidan, och jag och andra, som stå på en annan ståndpunkt, å andra sidan, föra ett så fullkomligt olika språk, att vi alls icke tyckas kunna förstå hvarandra, hvarpå beror nu detta? Jo, det beror derpå, att här är det till sist icke fråga om argument, utan här gäller det en *magtfråga*. Rösträttsfrågan har, tyvärr, blifvit en *magtfråga* här i landet, såsom förhållandena hafva tillspetsat sig, och det tyckes, som om

det skulle fortsätta på den vägen, äfven om vi här skulle försöka slå in på andra.

Jag var inne i Första Kammaren, då frågan der afgjordes. Då jag hörde de kraftiga och, efter hvad det tycktes, enhälliga ropen om bifall till utskottets hemställan, då framstod för mig allt tydligare, att här hjälper det icke att komma med någon argumentation. Nej mot den förstockelsens anda, som der är rådande, hjälpa inga bevisföringar eller några principiella uttalanden om den allmänna rösträtten, ty denna kammare sätter deermot endast sitt *non possumus*. Det fälldes af talare derinne uttryck i ungefär samma rigtning, som de, hvilka förut blifvit af regeringens chef använda. Man vill ingenting göra nu; man vill vänta att göra något till dess *någon-ting inträffar*. Man väntar således, att det skall ske någonting, att det skall blifva sådan oro i sinnen och sådan rörelse utanför Riksdagens murar, som *tvingar* vederbörande att mot sin vilja taga upp frågan.

Kan det gifvas en tydligare hänvisning till industriens nya arbetaremassor att taga denna fråga i sin egen hand? Det kan icke gifvas en tydligare anvisning att, då argument icke hjälpa på sådana sinnen, arbetarne skola visa, att äfven de kunna betyda någonting i samhället genom magten af sin organisation, och att de kunna bruka den likaväl i politiskt syfte, som de många gånger lärt sig att bruka den i ekonomiskt. Det är derhän arbetarne *drifvas* genom den halsstarrighet, som desse obotfärdiga i Första Kammaren visa. Det är icke några uppviglare, som funnit på denna tanke, utan den är det logiska resultatet utaf detta ständigt upprepade afslag på hvarje förbättring uti deras rösträttsförhållanden. Och det *kan* hända, att äfven i vårt land den satsen vinner tillämpning, att hvarje klass är sin egen lyckas smed, och att det kommer att blifva arbetarne sjelfva som i afgörandets ögonblick skola visa, om de äro tillräckligt värdige att träda fram i samhället och få sina anspråk på sin rättmätiga del uti ledningen af samhällets angelägenheter tillgodosedda. †

Hvad vi här nu skola göra, är helt enkelt att svara på, om i den sammanstötning, som tyckes vara oundviklig mellan Sveriges industriarbetareklass och junkerkammaren, Andra Kammaren skall vilja ställa sig på den lugna utvecklingens sida, eller om också Andra Kammaren vill visa tillbaka den möjlighet för *utjemning*, som den ännu har i sin hand. Skall Andra Kammaren säga åt Sveriges arbetareklass: »Jag förstår dina kraf; jag vill kanske icke med detsamma tillmötesgå dem så alldeles fullständigt, som du sjelf önskar, men jag förstår dem dock, och jag sympatiserar med dig; och jag vill verkligen sätta in den parlamentariska kraft och de magtmedel, jag förfogar öfver, för att du må kunna få din rätt utan att begå olagligheter och utan att skakningar i samhället behöfva ega rum.» Skall Andra Kammaren göra detta, då röstar den i dag för herr von Friesens förslag, ty då skulle den derigenom uttala ett löfte om att den ändå skall komma att vilja göra *något*

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

för att bringa rösträttsfrågan ur den lägervall och det dödvatten, hvari den för närvarande befinner sig. På det sättet skulle förtroende kunna komma till stånd och vägen till öfverenskommelse i denna sak icke vara stängd. Ty Andra Kammaren skulle derigenom hafva visat, att den har blicken öppen för våra kraf, och vi hade då kommit ett godt stycke på väg, och längre fram blefve vi nog sedan sams om fortsättningen.

Den fråga, som jag nu vill ställa till Andra Kammaren, är sålunda om den i detta afseende vill göra *något*, eller om den också vill taga parti för dem derinne; om den vill ställa sitt *nej* vid sidan af Första Kammarens *nej* och derigenom ytterligare skärpa och öka den fruktansvärda klyfta, som redan gapar mellan samhällets breda lager och dem, som kalla sig svenska folkets representation.

Efter det voteringen om herr von Friesens förslag egt rum, komma vi, vänner af den allmänna rösträtten, att räkna våra röster här i kammaren. Jag har för ögonblicket icke något yrkande att göra, utan skall sedermera återkomma med mitt yrkande om ifall till den reform, som jag vet i alla fall är framtidens, som jag vet kommer att lika visst kämpa sig fram här i landet, som den gjort det i hela den civiliserade världen för öfrigt, och som helt visst, huru liten minoritet än uppenbarar sig vid voteringen här i dag, ändå skall blifva den utgångspunkt, från hvilken ett bättre samhälle, ett socialt rättvisare samhälle kan åstadkommas.

Herr Ljungman: Jag ber om ursäkt att jag ännu en gång tager kammarens tid i anspråk. Men jag kan icke underlåta att, med anledning af herr von Friesens besynnerliga sätt att citera, fästa uppmärksamheten derå, att den lydelse, jag i bilagan A till min motion n:o 244 har gifvit åt den 14 paragrafen riksdagsordningen, är byggd på flera andra paragrafer i särskildt regeringsformen och åstadkommer en valrätt så *fast*, att den icke i minsta mån kan rubbas *i annan ordning än genom grundlagsändring*, och att icke någon som helst, vare sig beskattningsmyndighet eller annan myndighet, kan beröfva en person den rösträtt, som han skulle få enligt nämnda paragraf i riksdagsordningen och de till underlag för densamma liggande paragraferna i regeringsformen.

Herr von Friesens kommunala »*streck*» åter är sådant, att icke allenast hvarje Riksdag kan, vare sig genom samfälda beslut i begge kamrarna eller genom gemensamma voteringar, rubba detsamma, utan äfven taxeringsmyndigheterna kunna i viss mån göra det. Mitt förslag och hans äro ju två så vidt skilda förslag, som gerna är tänkbart. För öfrigt står den af herr von Friesen citerade paragrafen, såsom nyss nämnts, i ouplösligt samband med ett stort antal mer eller mindre nya paragrafer, hvilket gör att densamma icke får ensamt i och för sig bedömas, ty man skulle derigenom rycka bort en liten del ur ett helt på ett sätt, som gafve delen en aldrig afsedd betydelse.

Jag anser för min del, att då herr von Friesen så skarpt klandrat *en* af mig omarbetad paragraf, han skulle förut hafva gjort sig besvär att sätta sig in i alla de i samband med densamma stående paragraferna, ty han skulle derigenom hafva besparat sig åtskilliga af de yttranden, han nu haft gent emot både mig och konstitutionsutskottets betänkande. *Det nuvarande politiska strecket är bestämdt i grundlag och alldeles fast*, lika fast som det kommunala strecket är motsatsen i fråga om på taxeringsbelopp under det nämnda politiska streckets belopp grundad kommunal rösträtt.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Hvad herr Branting anförde rörande förhållandena i utlandet var väl ändå icke så alldeles korrekt, särskildt icke hvad han nämnde om konungariket Sachsen. Något egendomligt var vidare, att *han* åberopade sig på furst Bismarcks omdöme om valrätten, sådan den stadgats i Preussen, då vi väl alla veta, att detta furst Bismarcks missnöje med det preussiska valsättet berodde derpå, att den enligt detta sätt valde preussiska landtdagen motsatte sig de krigsrustningar, som furst Bismarck bedref på ett mindre grundlagsenligt sätt med syfte att genomföra sina storslagna planer medelst krig.

Herr Dahn: Herr talman, mina herrar! Då jag såsom ledamot af konstitutionsutskottet har i i afgifven reservation gifvit min åsigt till känna, skulle jag här i kammaren egentligen icke behöfva taga till ordet, och jag hade äfven helst sett att jag sluppit göra det. För min del anser jag mig kunna vara med om herr von Friesens förslag, men sedan jag hört å ena sidan herr Ivar Månssons uttalanden och å den andra herr Brantings, så förefaller det mig, som om man nästan skulle behöfva ett reservförslag med möjlig utsigt att kunna gå igenom. Och till detta reservförslag skulle jag vilja hafva min reservation. Med afseende å de *garantier*, som denna innebär, äro de desamma som i Kongl. Maj:ts proposition af år 1896. Och jag tror icke, att de skyldigheter, som jag i reservationen fastslagit, äro svåra att uppfylla, om man verkligen vill det. Ty kan man betala skatt det ena året, när man väljer, kan man nog också göra det de två andra åren, och det skulle enligt min tanke vara att till den nuvarande valmanscorpsen öfverföra goda element, om man medgäfvde de personer, som uppfyllt sina medborgerliga skyldigheter, rösträtt, dock under de af mig i öfrigt uppställda vilkoren.

Beträffande hvad herr Ivar Månsson yttrade derom, att särskildt vissa fastighetsegare skulle beröfvas sin rösträtt, så vill jag påpeka det, att om en dylik fastighetsegare flyttar från en kommun till en annan, men han har betalt sin kommunalskatt och således fullgjort sina skyldigheter i den första kommunen, behöfver han icke betala den ännu en gång i den andra kommunen för att der få rösträtt. Ty det är naturligtvis icke nödvändigt, att han skall

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

betala sin kommunalskatt i *samma* kommun 2, 3 eller 4 år å rad. Det är nog, att när han kommer till den andra kommunen, valmyndigheterna i densamma anteckna, att han har rösträtt, när han fullgjort sina kommunala skyldigheter i den kommun han lemnat.

Hvad som gjort, att jag kommit att tänka på detta, är det, att denna kammare bort vidhålla traditionerna från Carl Ifvarssons tid och att här har varit majoritet för en dylik reform på det politiska området. Att det här funnits majoritet för denna åskädning är kanske det hufvudsakliga skälet för mig att önska, att man toge förslag, ifall det icke funnes stora utsigter för att herr von Friesens förslag ginge igenom. Skulle det blifva minoritet för det senare, och kammaren alltså icke toge hans förslag, anser jag, att man ginge baklänges. I så fall skulle jag helst önska, att kammaren ville omfatta den uppfattning, som jag uttalat i min reservation, då den samma möjligen snarare finge majoritet för sig. Och herrarne behöfva icke vara rädda för de garantier, som der blifvit uppställda, ty de äro verkligen icke af sådan beskaffenhet.

Såsom landet nu ligger och då jag icke vidare vill upptaga kammarens tid, skall jag härmed be att endast få yrka bifall till min reservation, som finnes utskottsutlåtandet vidfogad.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Jag ber kammaren om ursäkt att jag för andra gången tager till orda i denna fråga, men jag har blifvit särskildt uppkallad dertill af en talare på malmöhusläns-bänken, på hvilkens anförande jag anser mig skyldig att svara. Herr Ivar Månsson framstälde den frågan, huru jag kunde rösta för ett sådant förslag, som det von Friesenska. För två dagar sedan var här utanför kammaren uppsatt en kallelse från åtskilliga ledamöter inom Andra Kammaren, att alla de, som vore vänner utaf en utsträckning af rösträtten eller en reform af densamma, skulle sammanträda för att söka enas om något i det hänseendet. Detta sammanträde afhölls i går afton, men jag fann icke herr Ivar Månsson der. Och jag kan således icke antaga, att han räknar sig till dem, som önska en reform af rösträttsfrågan. Det synes mig, att ju längre man dröjer att utreda denna fråga, ju större blifva fordringarna. Och om man blickar tillbaka på hvad som skett i det politiska lifvet, får man denna grundsats fullkomligt bekräftad. Om herr Ivar Månsson drager sig till minnes den tid, då man först började tala om grundskatternas aflösning, skall han erinra sig, att man ansåg detta såsom obilligt. Så kommo emellertid landtmännen sjelfva och föreslogo afskrifning af dessa skatter på en tid af 37 år. Detta ansågs då orimligt. Men hvad blef följderna? Jo, att dessa grundskatter afskrefvos på 12 år. Då jag först kom hit till Riksdagen, talades det såsom någonting omöjligt om att man skulle kunna ge sig in

på privilegier. Hvad har dock sedan inträffat? Jo, de flesta af dessa äro strukna och bördorna jemnare fördelade mellan de skattdragande.

Detta är exempel på att sådana frågor, som fordra lösning och vilja hafva lösning, gå framåt, till dess de blifva lösta.

Jag har under hela min riksdagstid stått ifrigt på landtmännens sida, och jag vågar påstå, att jag lika ifrigt förfäktat deras väl och ve, som herr Ivar Månsson, om icke i denna kammare, så har jag dock gjort det i den Första. Och detta har kanske varit svårare der än här. Jag kan således icke betraktas såsom fiende till den besutne landtmannen, och jag hoppas och tror, att den tid aldrig skall komma att inträffa, då jag skall betraktas såsom dessas fiende.

Jag strider helst i deras leder. Men herr Ivar Månsson och jag, vi skilja oss åt i fråga om den ställning landtmännen böra intaga till denna fråga, sedan de kommit till magten. Här har en person ur landtmännens led sagt, att om vi nu lemnade magten, det vore detsamma som ett politiskt sjelfmord. Men, mina herrar, begick ridderskapet och adeln sjelfmord, då den afsade sig sin sjelfskrifna rätt? Nej, det var icke ett sjelfmord. Ridderskapet och adeln hörde tidens röst och rättade sig derefter. Jag tror, att förhållandena böra mana våra landtmän, som nu sitta vid magten, att göra på samma sätt. Landtmännen hade stort inflytande, då de höllo tillsammans. Nu är visserligen deras inflytande mindre, sedan de icke hafva något bestämdt att hålla tillsammans om. Men de sitta emellertid vid magten, och jag tror, att det vore oklokt af dem, medan de göra det, att icke lyssna till de röster, som höras inom samtiden.

Och hvad har inträffat? Jo, derigenom att Riksdagen uppförrat stora summor för folkbildning och folkupplysning, har det kommit andra personer, en ny klass, som äfven önskar deltaga i behandlingen af rikets angelägenheter, och som yrkar, att de, som nu hafva magten, skola dela med sig. Det är dessa röster som jag men ej herr Ivar Månsson tycks vilja lyssna till.

Jag har vidare sagt, att jag, för att icke åstadkomma splittring och då jag anser enighet vara af nöden, icke vill yrka bifall till min reservation. Jag har tillsammans med en del landtmän, märken väl, mina herrar, landtmän, inom utskottet uppsatt min reservation, som står i öfverensstämmelse med hvad landtmännen inom Andra Kammaren förut beslutat. Vi hafva uppsatt reservationen i tanke att vi skulle få understöd för densamma just från landtmännen och i första rummet då naturligtvis från de landtmän, som vilja göra något för utvecklingen af den politiska rösträtten. Men, mina herrar, jag har ej fått något understöd från den sidan, och deraf sluter jag, att landtmännen nu icke vilja göra något. Herr Ivar Månsson sade också, på samma gång han förklarade sig önska utveckling, att han ansåge det klokast och bäst att i när-

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

varande stund stanna vid status quo, och det förefaller mig, som om landtmännen förenat sig med honom. Då jag sålunda ej fått något biträde från den sidan och jag anser denna frågas lösning vara så vigtig, skall jag ej nu hålla på min reservation.

Då jag redan för tjugu år sedan yttrade mig i denna fråga, sade jag, att jag var glad att hafva den uppfattning jag hyser, därför att jag, då det en gång blefve allvar, skulle kunna säga, att jag icke blifvit tvingad, utan att det varit på grund af min fullkomliga öfvertygelse, som jag ginge in derpå. Detta säger jag äfven därför att en talare har i dag sagt, att Första Kammaren icke ville göra något i saken, förrän oroligheter började höras kring denna byggnad. Det är för att förebygga sådana oroligheter, som jag vill, att något skall göras. Men om oroligheter skulle uppstå, hvilket jag hoppas aldrig skall ske, så kan det vara lugnt att veta, att jag i dag haft den öfvertygelse jag har, och att jag icke blifvit af någon demonstration dertill tvingad.

Till slut vill jag ännu en gång förklara, att jag återtagit min reservation, för att icke åstadkomma splittring, och att jag vid votering emellan herr von Friesens yrkande och afslag kommer att rösta för herr von Friesens yrkande, icke därför att det i alla delar öfverensstämmer med min uppfattning, utan därför att det går i den riktning jag önskar.

Herr Ivar Månsson: Herr grefve och talman, mina herrar! Det är ganska egendomligt af den siste talaren att föra ett sådant språk, som han här gjort. Han beklagade sig öfver, att han icke fått något understöd för sitt förslag, som han skulle uppgjort med andra landtmän. Jag förstår ej detta. Han gick ju sjelf från sitt förslag första gången han hade ordet strax i början af diskussionen, och förklarade, att han skulle gå med på herr von Friesens yrkande. Och så kommer han i alla fall och fordrar, att man skall hålla med honom om hans förslag! Är ett sådant resonement rimligt? Det kan åtminstone icke jag tycka.

Här har åberopats ett uttalande af mig för mycket lång tid sedan, för tjugufem år tillbaka. Jag har alltid hört, att i vanliga fall preskription inträder efter tio år och att man sedan är fri. Men det tyckes ej vara så numera, utan man får väl vänta ett sekel. Emellertid hade det varit skäl, att den talare jag åsyftar hade angifvit hvad mitt uttalande gälde. Så vidt jag kan erinra mig — det är ej godt att komma ihåg allt som hände för tjugufem år sedan — så var det fråga om census för valbarhet till Första Kammaren. Det fordras 4,000 kronors inkomst eller 80,000 kronors taxeringsvärde, det tyckte vi vara ovanligt mycket på den tiden, och vi ansågo, att hälften kunde vara tillräckligt. Jag tror för öfrigt, att det kunde vara större skäl att försöka en sådan förändring. Ty om jag förstår politiken rätt, så kommer motståndet mot reformer från Första Kammaren. Jag tror, att det var rätt

tänkt af oss den tiden att söka gå en sådan väg, ty om man bestämde en lägre census, så kunde man hellre få in liberala personer i Första Kammaren, än då det är så hög census som nu. Så var det med den saken.

Hvad beträffar den beskyllning för motstånd emot ålderdomsförsäkringsförslaget, hvarom herr Bergström talade, så fritager jag mig alldeles derifrån. Jag vill om möjligt få en reform i arbetarefrågan genomförd, och jag gjorde hvad jag kunde derför förra året, likasom många andra från den sidan jag tillhör. Jag tror visserligen icke, att frågan bör lösas på hvad sätt som helst, men för det i fjor föreliggande förslaget uttalade jag mig så godt som det stod i min magt att göra det.

Hvad angår den nu förevarande rösträttsfrågan, så undrar man, hvarför den skrämmer oss. Jo, mina herrar, det är därför att detta förslag är första steget på vägen till allmän rösträtt. Vi hafva också nyss hört ett så ampelt erkännande deraf, så att det ej vidare kan vara tal om annat. De äro ej nöjda med detta, utan de skola sedan fortsätta tills de komma fram till allmän rösträtt! Ja, mina herrar, detta är riktigt, komma vi endast ned till det kommunala strecket, så blir det omöjligt att hindra den allmänna rösträttens framgång. Men det äro vi betänksamma och rädda för.

Här hafva framdragits förhållandena i andra länder. Jag tror, att man, om man vill vara upprigtig, beklagar de ställningar och förhållanden, som der äro rådande. Herr Branting bör, när han talar härom, ej utesluta talet om Frankrike. Det är skäl att också tillse, huru det der står till. Jag tror ej, att det är något att eftersträfvä att få sådana förhållanden in i vår riksförsamling, jag tror, att det är lugnare och bättre såsom det nu är.

När man ser efter, huru det ställer sig med de nu gällande bestämmelserna om rösträtten, så finner man, att åtminstone i alla städer det är arbetarevännerna, som hafva magten i sin hand, och detta visas äfven af de val, som hållits under den sista tiden. Jag tror, att vi redan nu äro i en sådan situation, att arbetarne kunna taga magten. Ty ingen kan bestrida, att, om arbetarne *vilja* låta upptaxera sig och betala skatt för hvad de förtjena, en mycket stor del af vår arbetarebefolkning skall få rösträtt. Men det är icke detta man vill, man vill hafva rösträtt, men man vill ej vara med om att bidraga till landets behof. Det ligger, mina herrar, en enligt min uppfattning mycket viktig omständighet deri, att de, som skola bestämma öfver utgifterna, också böra känna hvad det vill säga att betala ut penningar. Och blir den allmänna rösträtten införd eller endast det kommunala strecket, så blir det de, som intet betala, som skola bestämma öfver utgifterna. Jag tror, att vi ännu ej önska eller äro mogna för ett sådant tillstånd.

Herr Branting uttalade ett ord, mina herrar, som jag tycker bör höras noggrant öfver hela landet, och som vi här också böra noga besinna hvad det innebär. Han sade, att *det går dit, der*

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

ledningen ligger. Ja, om vi få den allmänna rösträtten eller allenast det kommunala strecket och ledningen kommer i gång, då kan man mycket väl veta, huru det kommer att gå och hvar magten kommer att ligga. Det blir hos dessa ledare för arbetarskarorna, mina herrar, och jag tror, att vi böra besinna oss mer än en gång, innan vi drifva det derhän. Jag tror, att vi böra vara mycket betänksamma.

Jag har förut uttalat, att jag skulle kunna vara med om någon reform i detta afseende. Jag skulle fortfarande kunna vara det, men jag tror, att det bör ske, såsom herr Waldenström sade, efter en vidare revision af våra grundlagar och de bestämmelser, som dermed stå i sammanhang. Derigenom skulle man förekomma våldsamma kastningar och brytningar och stora faror. När ett sådant förslag här framlägges, så skall jag vara med derom. Men när jag ser, att det bär åstad dit herrar Branting och Bergström vilja, till den allmänna rösträtten, då kan jag ej vara med. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Ernst Carlson: Herr grefve och talman, mina herrar! Ur det kaos af olika meningar, som utmärker konstitutionsutskottets betänkande i denna fråga, höjer sig liksom en ledfyr ur grumliga böljor det förslag, som här blifvit framlagdt af herr Sixten von Friesen. Det har också under den här förda diskussionen visat sig, att de, som verkligen äro vänner af en sansad och effektiv reform af valrätten till Riksdagens Andra Kammare, anslutit sig till det samma. Om jag räknat rätt, hafva tolf af de uppträdande talarne, förutom en mångfald af instämmande stält sig på den platformen. Det vill säga, då räknar jag dit äfven herr Waldenström, ehuru hans premisser och konsekvens icke stodo i lika nära samband med hvarandra som otvifvelaktigt fallet är med öfriga talares, hvilka kommit till samma resultat som han.

Herr von Friesens förslag — ty konstitutionsutskottets betänkande med dess utnötta argument och föråldrade statistik lemnar jag alldeles å sido — kan under närvarande förhållanden, då frågan fallit i Första Kammaren, endast få betydelse som en opinionsyttring. Likväl skulle ett bifall till förslaget innebära en uppmaning från Andra Kammarens sida, och en kraftig sådan, till regeringen att, då hon går att lägga hand vid rösträttsfrågans lösning, också taga ett sådant förslag i öfvervägande. Att åter påstå, att herr von Friesens förslag skulle innebära någon samhällsvåda, att påstå, att det vore egnadt att framkalla »skrämsel», det finner jag vara en väl långt gående öfverdrift. Kunna herrarne verkligen på allvar vara rädda för ett förslag från regeringen i fråga om utsträckt rösträtt till Andra Kammaren? Jag hoppas, att ingen skall lyckas skrämma kammaren med ett dylikt tomt hot.

Herr Ivar Månsson yttrade, att de, som förordat herr von Friesens förslag, talat för ett förslag, som de egentligen icke ville

hafva. Det skulle då vara den talare jag nyss nämnde; någon annan har jag sannerligen icke hört vara af den meningen. Han talade vidare om »vilda uttalanden», »våldsamt tillvägagående», »brådstörtade förslag» m. m. af samma art. Hvad är det för ett slags språk? Kan det väl kallas ett brådstörtadt förslag, att man ber regeringen verkställa utredning och derefter inför Riksdagen framlägga ett förslag, byggdt på vissa angifna grunder? Sådant tal kan jag ej finna någon reson uti, och sannolikt skall ej heller den ärade talaren göra det, om han närmare öfverväger saken.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Här har nyss påvisats, att herr Ivar Månsson frångått en mera frisinnad ståndpunkt i frågan, som han för åtskilliga år sedan intog, och han har deremot till sitt försvar åberopat 10 års preskriptionstid. Jag hade trott, att sådan preskription gälde bara reverser och inteckningar; men i qväll har jag fått veta något alldeles nytt, nemligen att den äfven lär kunna tillämpas på politiska åskådningar. Jag är emellertid i tillfälle att visa, att det finnes en statsman, som utvecklats sig i helt annan rigtning än herr Ivar Månsson, nemligen just den statsman, som grundlagt vår nuvarande riksdagsordning, excellensen friherre de Geer. Konstitutionsutskottet har åberopat ett uttalande af honom, dock 20 år gammalt och allt så enligt herr Månssons teori preskriberadt, der han motsatt sig en föreslagen utvidgning af valrätten till Andra Kammaren. Men i sina »Minnen», hvilka äro utgifna år 1892 — sålunda för endast sju år sedan, medan excellensen de Geer ännu var i lifvet — har denne med gränad erfarenhet af lifvet och af politiken uttalat sig på ett helt annat sätt. Uttalandet är icke långt, endast en half sida, hvadan kammaren torde tillåta mig att här uppläsa det.

Excellensen de Geer yttrar i sina »Minnen», Andra delen, sid. 249: »Vid stiftandet af riksdagsordningen har syftmålet förnämligast varit att upplösa ståndsförfattningen och bereda inträde för kategorier, som stodo utanför riksständen, fastän de kunde anses med dem sidoordnade; något behof af valrättens utsträckning nedåt antogs då ännu icke hafva gifvit sig till känna. Men sedan har småningom inträdt ett sådant behof, som jag tror böra snart tillgodoses, om representationen fortfarande skall kunna anses utgå ur hela den politiskt tänkande delen af nationen och på det man icke genom dröjsmål må äfventyra att framdeles få medgifva en större utsträckning af valrätten, hvilken, på en gång satt i verket, kunde blifva menlig för samhällets lugna utveckling. Det lär icke kunna nekas, att den bildning, som är nödvändig för ett politiskt omdöme, under de senaste åren nedträngt i djupare samhällslager, än som tillförne egt rum, och att till följd häraf många, som nu sakna rösträtt, och bland dem förnämligast en stor del kroppsarbetare, måste känna såsom en orättvisa att vara beröfvade politiska rättigheter. Genom deras inrymmande till sådana skulle dessutom de särskilda intressena inom samhället komma att i representationen betraktas från mångsidigare synpunkter och tillika bereda en vigtig klass

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kamraren.

(Forts.)

medborgare en klarare upplysning om de nu icke fullt insedda svårigheterna att genom lagstiftning bota alla brister i samhället. Deremot finner jag rösträtt vid val af riksdagsmän icke rimligen kunna medgifvas andra än dem, som ega rösträtt inom sina kommuner, och yrkandet om allmänna val finner jag lika principvidrigt som betänkligt.»

Sålunda har sjelfva upphofsmannen till vår nuvarande riksdagsordning yttrat sig just i samma riktning, som herr von Friesens förslag nu går. Och, mina herrar, detta var endast sju år sedan, hvadan åsigtan icke ens enligt herr Ivar Månssons teori bör anses preskriberad; jag är ju sålunda i min fulla rätt att åberopa detta uttalande. Eller hur?

Från en annan sida har herr Boëthius emot det af herr von Friesen framställda förslaget invändt, att detta icke innebure någon lösning af frågan utan endast vore »ett godtköpsförslag». I sanning en godtköpsinvändning, som minst borde rigtas mot ett moderat förslag, som afser att söka lösa den invecklade rösträttsfrågan organiskt, på den historiska utvecklingens grund. Herr Boëthii eget förslag med graderad röstskala är deremot ett språng ut i det obekanta. Det är nu alldeles främmande för vårt folks politiska åskådningssätt och har knappt i större utsträckning blifvit försökt utomlands mer än i Belgien, der det ej bekräftats af någon särdeles lång eller lyckosam erfarenhet. Jag erkänner gerna, att det är många vackra och tankvärda ord herr Boëthius yttrat i sin reservation; men jag dristar påstå, att hans förslag ej står i något som helst samband med den hittills hos oss försiggångna utvecklingen. Ty då den ärade reservanten velat visa, att vi redan hafva en graderad röstskala, när det finnes vissa personer, som ha 0 röst, och andra, som ha 1 röst, så finner jag detta vara ett räknestycke ungefär af samma valör som det kända exemplet: »en katt har en svans mer än ingen katt» o. s. v. På det politiska området hafva vi eljes för närvarande, enligt lärdas och olärdas samstämmiga mening, ingen graderad skala. Visserligen ha vi en sådan på det kommunala området, men under helt andra förhållanden, och man söker der som bäst att få denna skala, väl icke afskaffad, men inskränkt. Skulle vi nu i samma vändning sträfva att få den politiska rösträtten inrättad just på det sätt, som vi vilja hafva ändradt i afseende på den kommunala? Mig synes, att ett sådant tillvägagående vore ej så litet inkonseqvent och derjemte egnadt att vid utförandet på ett menligt sätt skärpa sociala motsatser, dem förslagsställaren helt visst afsett att mildra.

Från en helt olika synpunkt yttrade herr Branting, att det föreliggande förslaget kunde betraktas såsom ett steg — om ock ett litet sådant — i riktning emot den allmänna rösträtten. Detta, mina herrar, är ett yttrande, som jag tror här vara föga på sin plats. Ja, jag skulle rent af vilja vända om herr Brantings sats och säga, att den, som bäfvar tillbaka för allmän rösträtt, han bör just

vara med om ett så moderat uttalande, som det herr von Friesens förslag innehåller. Ty historien visar med mångfaldiga exempel, att, om man icke i tid vill vidtaga tidsenliga reformer, utan alltför envist och hårdnackadt håller på »status quo», så påskyndas derigenom endast det ögonblick, då eu farlig omstörtning står för dörren. Jag tror således, att alla sansade reformvänner och i synnerhet de, som icke vilja hafva allmän rösträtt, böra sluta sig fast tillsammans om ett sådant program som det här framställda.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.
(Forts.)

Att åter, såsom herrar Ljungman och Ivar Månsson gjort, ropa på »allmän revision af författningen» såsom vilkor för genomförandet af en rösträttsreform, det kan gå för sig i Frankrike, men icke i Sverige, för så vidt man nemligen icke vill begagna ett sådant yrkande för att få saken undanskjuten »ad Calendas græcas» eller till obestämd framtid. Sådant kallas eljest de obotfärdigas förhinder.

Då herr Dahn yrkat bifall till sin reservation, vill jag erinra derom, att den skiljer sig från herr von Friesens förslag blott i en mindre väsentlig punkt, nemligen deri, att herr Dahn föreslår, att endast den, som två år före valet ordentligt betalt sina utskylder till stat och kommun, skall ega politisk rösträtt. Jag hemställer emellertid till vännerna af en rösträttsreform, om de verkligen anse lämpligt att splittra sig för en sådan detalj. Herr Dahns förslag är i detta afseende blott en återklang från det kungliga förslag i rösträttsfrågan, som af Riksdagen förkastades år 1896. Det framhåfver väl starkt ett administrativt ordningsstadgande, som regeringen naturligen å nyo kan taga upp i sitt förslag, om den finner så vara skäligt, men som näppeligen passar att uppräknas såsom en af de grundvalar, på hvilka den politiska rösträtten bör byggas. Jag tror också, att ett dylikt stadgande lätt skulle kunna leda till trassel vid valen, orsaka en mängd formella svårigheter, så att äfven ordentliga samhällsmedlemmar en längre tid kunde gå förlustiga om sin rösträtt o. s. v., men att det näppeligen skulle verka i den rigtning, som åsyftas. Emellertid hoppas jag, att denna småfråga, som af Kongl. Maj:t lätteligen kan utan särskild påstötning klargöras, ej skall gifva anledning till splittring nu, då det gäller ett uttalande rörande sjelfva principerna.

Hvad min personliga ställning till rösträttsfrågan beträffar, så har jag förut varit anhängare af 500-kronors-strecket, men har frånträtt denna ståndpunkt, emedan den i praktiken visat sig ofruktbar. Detta har frånträtt icke minst vid det försök att genomföra ett modifieradt förslag i sådan rigtning, som af regeringen gjordes år 1896. Derefter har det så kallade kommunala strecket eller likställandet af de ekonomiska vilkoren för utöfning af kommunal och politisk rösträtt, hvilka i grundlagen borde fastställas, börjat med allt större sympati omfattas af reformvänner, som förr hållit på 500-kronors-strecket. Ett antagande af det kommunala strecket och fyllda 25 år såsom vilkor för valrätt till Andra Kam-maren skulle

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

i min tanke innebära ett effektivt, men icke alltför stort framsteg. Det skulle enligt 1896 års valstatistik medföra en ökning af valmanscorpsen från omkring 310,000 till omkring 445,000 personer, och sålunda icke orsaka något starkt afbrott i utvecklingen. Också hafva de herrar, som äro vänner af den allmänna rösträtten, särskildt herrar Bergström och Branting, framhållit den djupgående skilnad, som förefinnes mellan ett sådant förslag och förslaget om allmän rösträtt. Dessutom skulle ju här endast af regeringen begäras utredning och förslag på nämnda grunder, ett förslag som måste underkastas Riksdagens pröfning, innan det afgörande beslutet i själfva hufvudfrågan kan fattas.

Utgår man emellertid från det kommunala strecket som grundvilkor för valrätt till Andra Kammaren — såsom det faktiskt redan är i fråga om valrätt till Första Kammaren — så synes vilkoret om 25 års ålder lämpligt att tillägga. Detta vilkor har nemligen mycket goda principiella skäl för sig. En man om 25 år bör ega något större mognad och bättre politiskt omdöme än en man om 21 år. Genom ett sådant stadgande skulle vidare villkoren för den aktiva och passiva valrätten till Andra Kammaren komma att täcka hvarandra. Derigenom vunnas icke minst den fördelen, att den, som finge politisk rösträtt, måste först — för så vidt han mäktade det — ha fyllt en så vigtig statsborgerlig skyldighet som fullgjorda värnpligtsöfningar. Medan alltså det kommunala strecket skulle innebära en garanti för fullgjord skattepligt, skulle vilkoret om uppnådda 25 år kunna betraktas såsom en garanti för väsentligen fullgjord försvarspligt i fredstid.

Innan jag slutar, skall jag be att få framhålla ännu ett par vigtiga synpunkter, som synas mig tala för förslaget om utsträckt politisk valrätt.

Att någonting i detta afseende verkligen behöfver göras, synes framgå ej blott deraf, att saken varit föremål för starka opinionsyttringar inom landet, talrika motioner vid riksdagen och förslag från regeringen. Det framgår äfven och ej minst vid en blick på den jemförande statistiken. Jag har här i min hand ett häfte af »Statistisk tidskrift för år 1898, utgifven af kongl. statistiska centralbyrån» (n:o 3, sid. 110), der en jemförelse är anställd mellan antalet röstberättigade till representationens andra kammare i Sverige och i 15 andra länder i Europa. Sverige står lägst på skalan näst Ungern; af 21 år fyllda män ha i Sverige endast 24 procent och i Ungern ej fullt 20 procent rösträtt, deremot i Norge öfver 77 procent, i Danmark öfver 65 procent, i Storbritannien nära 65 procent, i Tyskland öfver 82 procent, i Frankrike nära 85 procent o. s. v. Det visar sig således, att i våra grannländer, likasom i de stora kulturländerna i Europa, finnas i allmänhet mer än dubbelt och i vissa fall mer än tre gånger så många myndiga män, hvilka ha politisk rösträtt, som hos oss. Och ändå står bildningen hos vårt folk, som af en mycket hög auktoritet fått det vittnesbördet

om sig att vara »verldens mognaste och trognaste folk», väl så högt som hos något annat.

Vidare skulle, synes mig, en reform i nämnda riktning vara egnad att främja Andra Kammarens utveckling i folklig riktning, utan att det landtmannaelement, hvilket i en jordbruksstat som vår måste utgöra en af grundvalarne för konstitutionen, derigenom skulle på något betänkligt sätt rubbas. Det är utan tvifvel helosamt, att representationen icke göres alltför ensidig; Andra Kammaren får icke utvecklas till att blifva ett slags osjelfständigt appendix till den Första. För att detta icke måtte ske, är det ur den politiska jemvigstens synpunkt särdeles önskligt, att Andra Kammaren typiskt skiljer sig från den Första så, att Andra Kammaren representerar det mera folkliga och framåtskridande elementet, medan Första Kammaren representerar det mera burgna och konservativa. För visso är det genom en möjligast mångsidig representation af olika samhällsintressen framåtskridandets sak bäst främjas och, som jag tror, äfven bäst tryggas.

Slutligen, mina herrar, i den nationella sammanslutningens namn anser jag, att en lämpligt utvidgad rösträtt, som skulle sprida de politiska intressena till bredare lager af samhället, vore af stort gagn. Jag förmenar, att en sådan åtgärd är rent af nödvändig, om vi skola kunna känna oss såsom *ett folk*, icke allenast såsom en samling af individer, tillhörande skilda samhällsklasser med skilda intressen; den är i sjelfva verket af behovet påkallad för att stärka vår nationella tillvaro både utåt och inåt. Ja, det torde förhålla sig så, som ett par talare redan utvecklat, nemligen att rösträttsfrågan, om man ser till botten af densamma, också är en försvarsfråga. Skulle bekymmersamma tider stunda, då stå vi mycket säkrare, i den händelse vi kunna känna oss solidariska såsom en samlad nation. Vi skola då, skuldra vid skuldra, med så mycket större kraft kunna möta de utifrån eller inifrån hotande farorna, när det gäller icke allenast att fylla gemensamma pligter, utan också att försvara gemensamma rättigheter.

I det sansade framåtskridandets namn, herr talman, och i den öfvertygelsen, att derigenom en organisk och lugn utveckling af våra konstitutionella förhållanden skall gagnas, vill jag alltså yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Herr von Friesen: Jag begärde ordet egentligen med anledning af herr Waldenströms yttrande; men jag vill på samma gång, med hänsyn till den ärade talarens på göteborgsbanken yttrande, säga, att, om det verkliga förhåller sig så, att hans förslag om den politiska rösträttens förbindande med den kommunala är satt i samband med särskilda garanterande bestämmelser, som bättre än hvad för närvarande är fallet lemna nödig fasthet åt den kommunala rösträtten, så fins det icke heller i mitt förslag något, som förhindrar dess sammanbindande med sådana garantier.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Med afseende på herr Waldenströms yttrande vill jag säga, att han icke förstått mitt uttalande om den risk, som, med bibehållande af nuvarande lagstiftning i öfrigt, nödvändigt är förbunden med hvarje bestämmelse om att rösträtt skall vara grundad på den omständigheten att man betalt sina utskylder. Han nämnde, att han för sin del aldrig komme att vara med om en rösträttsreform, som skulle innebära, att ett flertal röstberättigade skulle kunna förlora sin rösträtt genom gemensamma voteringar. Jag vill då säga honom, att han i sådant fall aldrig, så länge de nuvarande bestämmelserna om beviljningen och beskattningen kvarstå, kan komma att vara med om något beslut om rösträtt, som är grundad på gäldandet af utskylder till stat och kommun; och hade han år 1865, vid tiden för representationsreformens genomförande, varit i Riksdagen, så hade han aldrig heller varit med om den reformen, enär äfven de nu gällande stadgandena i fråga om rösträtt äro sådana, att hela klasser af medborgare kunna beröfvas sin röst-rätt genom gemensam votering.

Han yttrade vidare, att jag skulle sagt, det mitt förslag skulle innebära beviljande af politisk rösträtt åt alla de *nu* kommunalt röstberättigade, och detta tolkade han så, att jag med uttrycket »nu» skulle menat år 1899 och att jag endast afsett dem, som då voro kommunalt röstberättigade. Hvarför icke lika gerna den 6 innevarande maj klockan 9,52 eftermiddagen, i den minut jag nu talar? Naturligtvis kan detta hans yttrande icke vara annat än ett skämt, ty det är väl för hvar och en alldeles klart, att jag åsyftat dem, som enligt *de nuvarande bestämmelserna* äro kommunalt röstberättigade.

Herr Waldenström har också nyss förklaradt, hvarför han kunde på en gång hysa sådana åsikter, som han nu uttalat, och rösta så, som han tänkte göra. Jag vill icke inlåta mig på någon filosofisk utredning rörande denna hans ståndpunkt, men så mycket är säkert, att, om många af kammarens ledamöter skulle hysa samma uppfattning härutinnan som han och på samma gång rösta för mitt förslag, allmänheten och Kongl. Maj:t skulle få en falsk föreställning om kammarens ståndpunkt i denna fråga.

Herr Redelius: Jag kände mig uppfordrad att begära ordet, då jag nyss hörde herr Branting tala. Han nämnde, såsom vi hörde, åtskilligt om den nu föreliggande frågans magtsida, och jag kom då att tänka på att det måhända borde, jemte allt annat som i frågan sagts, sägas, att det, enligt mitt förmenande, verkligen fins tvenne beaktansvärda magter, som verka i den riktningen, att de söka tillägna sig vårt älskade fosterland och ensamma bestämma om dess framtida öde. Den ena af dessa magter är det kosmopolitiska storkapitalet, som förmedelst ett från deras sida sedt klokt begagnande af aktiebolagslagarna m. m. försöka tillvälla sig det afgörande inflytandet. Mot något sådant har jag för min ringa

del försökt göra front. Den andra magten kommer från motsatt håll i antågande, en magt, som vi nyss hörde hafva sin representant i herr Branting. Han talade stora ord om stora omhvälfningar och om oundvikliga sammanstötningar, som — enligt hans framställning, såsom jag förstod den — skulle inträffa, innan de klasser, som han representerade, hade kommit till magten. Men han tröstade sig med, att när de en gång kommit till magten, så skulle han nog bli sams med dem om fortsättningen — och deri tror jag honom nog. Det skulle, sade han, utanför riksdagshusets väggar hända någonting. Hvad då? Ja, mina herrar, det sade han icke, men vi kunna af en antydning, som han sjelf efteråt gaf, få anledning antaga, att det var fråga om något, som hade betydelse för den politiska rösträtten i vårt land. Han ville — så sade han — att alla medborgare skulle bli lika berättigade, och eftersom vi nu här tala om rösträtten, så tydde jag detta så, att de skulle allesammans hafva lika rösträtt, och han medgaf äfven, att detta skulle gälla också i fråga om qvinnorna.

Då kom jag att tänka på, att mellan dessa, som herr Branting vill företrädesvis representera och som han önskar skulle komma till magten, å ena sidan, och storkapitalet, som på samma gång söker göra sitt inflytande gällande, å den andra sidan, utgöra de nu be-
 färliga valmännen en grupp, som står midt emellan dessa båda lager och således hotas från begge hållen. Nu uppstår frågan: skola vi då låta skrämja oss? Vore det icke så godt, då vi hotas både uppifrån och nedifrån, att vi gifve oss i väg och lemnade vår befogenhet åt dem, som komma efter oss och som så ifrigt pocka på att få den? För min del tror jag detta icke vara riktigt. Man bör se efter och fråga sig: är det verkligen ett så orättvist förhållande, som nu råder? Jag vill besvara denna fråga med att påstå, att vi, mina herrar, hvilka för tillfället bilda Riksdagens båda kamrar, icke hafva magten mer än i dag. De, som hafva den politiska magten i vårt land, det är *våra valmän*. Huru de bruka densamma, derom kunde nog vara mycket att säga, men derom äro vi icke opartiska vittnen. Så mycket torde emellertid kunna sägas, att de brukat den så, att det är allehanda folk, som finnes här i kamrarne. Vi utgöra en ganska brokig samling, representerande vidt skilda åsikter och meningar, och deraf följer, att nästan hvarje i vårt land uppkommande skiftning i åsikter får sin egen talman härstdäes och får göra sig gällande efter hvad dess egen inre kraft förmår. Mig synes detta vara ett ganska tillfredsställande sakernas tillstånd. Det är icke heller sant, att det egentligen är endast de stora rikedomsmännen, som här representeras. Nej, det veta vi ganska väl, att de icke hafva mer att säga än de minste bland de röstberättigade. Om en person är i så pass lyckliga ekonomiska omständigheter, att han eger en liten jordbruksfastighet, taxerad till 1,000 kronor, så har han valrätt. Om det åter är en annan, som är så rik, att han eger en million, så har

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Aadra Kamraren.
 (Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

han ju valrätt. han också, men begge två hafva lika stor valrätt. Detta är en likhet, som är ganska beaktansvärd. De, som innehafva rikets jord, hafva ju således valrätt, men icke dominera de, icke kan man säga, att de utgöra en klass i samhället, som innehafver magten; något sådant kan väl rimligtvis ingen påstå. Våra voteringar här i Riksdagen utvisa, att icke är det bönderna, som hafva magten. Men *något* hafva de dock att säga, och det är väl alldeles rätt, ty så många är det i vårt land, som drifva jordbruk, och så vigtig är denna jordbruksnäring, att jag för min del anser dem böra åtnjuta all den rösträtt, de här ega. Jag vill icke gå med på herr Brantings åsigt, att de skulle strykas undan, på det att han och hans disciplinerade skaror skulle ärfva dem och deras magtställning i landet. Något sådant kan jag icke vara med om. Jag uttalar min mening derom lika fritt och öppet som han.

Men herr Branting ville icke hafva en *lugn* utveckling. Det låter verkligen underligt, när han säger, att utvecklingen har gått lugnt framåt, *tyvärr*. Var icke uttrycket så? För min del tycker jag det vara mycket bra, att all vår utveckling går lugnt, och lugnt således äfven med afseende på den politiska rösträttens utsträckning. Ty i detta afseende står utvecklingen icke stilla, det kan icke ens herr Branting öfvertyga mig om att den gör. Utan den har utvecklats, och utvecklats ganska mycket efter 1866 års representationsförändring, det kan ingen förneka.

Då, 1866, kräfdes det af en industriens man, såsom arbetaren — och det kunna vi kanske kalla honom — att han betalade 5 kronor i skatt för att få utöfva rösträtt. Nu för tiden får han rösträtt för mycket mindre, här i Stockholm slipper han nu undan med 1 krona och 50 öre, eller kanske till och med 1 krona, om han nu ens betalar detta; och det tycker jag är det allra minsta man kan begära, att han verkligen gör för att få utöfva den rösträtt, som grundlagen tillerkänner honom. Vill han icke betala sin skatt, så är — under förutsättning att han verkligen *kan* det — hans intresse för deltagande i den politiska magten icke stort. Skulle han nu t. ex. säga som så: jag har ett mycket stort intresse för att få vara med och rösta, men jag vill icke betala min skatt, ja, då är detta ett anspråk, som måste tillbakavisas, och jag tror verkligen, att de af mina ärade kamrater inom kammaren, hvilka vilja sätta den politiska rösträtten i förbindelse med den kommunala och skyldigheten att betala sin skatt till stat och kommun, likaså skola tillbakavisa dylika fordringar.

Å andra sidan kan man icke heller påstå, att dessa industriens män, arbetarne, verkligen nu äro från rösträtt uteslutna. Icke står det någonstädes i grundlagarna stadgadt, att industriens män icke skulle få vara med och välja vid riksdagsmannaval, nej, tvärtom. Jag vill påstå, att det lager i vårt samhälle, som för närvarande sitter inne med valmagten i vårt land, utgöres af ett mellanlager af sådana personer, som till allra största delen ega en

mindre fastighet eller hafva små inkomster och små kapital; stor- kapitalet är uteslutet. Men socialister äro icke uteslutna, nej, de må gerna vara med — en och annan förstås — men icke vill jag, att de skola få pluralitet. Att en och annan af dem kommer in här i kammaren, är bättre, än att han står och gurglar utanför. Det är bättre, att de här uttala öppet sina innersta tankar och mening- gar. Då kunna vi svara dem; vi kunna måhända tala sansadt och förnuftigt och vänligt med hvarandra och möjligen äfven komma öfverens. Men jag tror, i likhet med herr Ivar Månsson — man må nu klandra oss derfor så mycket man vill — att det är bäst, om rösträttens utvidgning får fortskrida på det sätt som nu sker. Det är ju klart, att i samma mån som penningvärdet sjunker, i samma mån blir den politiska rösträtten allmännare; arbetslönerna stiga alltjemt och inkomsternas nominella värde ökas, så att allt flere och flere komma i åtnjutande af rösträtt. Det hela går framåt på en lugn och naturlig väg; må vi fortsätta derpå. Några tvära rubbningar, såsom herr Branting stält i utsigt, vill jag icke vara med om. Valmännen må göra som de vilja; de, som redan fått valrätt, anser jag böra behålla den, men taga allt flere och flere med sig genom utvecklingens lugna gång.

Detta är min ställning, och på denna grund får jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Thor: Herr talman! Jag vill här å våra arbetares vägnar framföra krafven på en utsträckning af rösträtten, ja, till och med på allmän rösträtt. Det kan icke annat än smärta mig och många med mig, då dessa arbetare, som stå utanför det politiska inflytandet, från flera håll framhållas som fiender till samhället, och när man säger, att om de släpptes fram till valurnorna, skulle det betyda detsamma som hela samhällets omstörtning i ett nu. Jag protesterar mot en sådan uppfattning och påstår, att dessa herrar icke känna arbetarne. För min del är jag lifligt öfvertygad derom, att, om dessa nu orepresenterade och uteslutna släpptes fram och finge så pass stora medborgerliga rättigheter, så att de hvarvt tredje år finge aflemna sina röstsedlar med namn på den, som de ville skulle företräda dem i Andra Kammaren, skulle detta, långt ifrån att vara en fara för samhället, blifva till hjälp mot de skuggsidor, om hvilka professor Boëthius på förmiddagen talade och dervid nämnde, att de förefunnos särskildt bland de klasserna i samhället. Den dag kommer, mina herrar, då I behöfven den hjälpen mot skuggsidorna, och jag är professor Boëthius särskildt tacksam för att han bättre förstått den saken, än hvad några af landtmännens representanter här synas göra. Jag vill härmed hafva sagdt, att I underskatten dessa utomståendes förutsättningar för ett godt arbete i samhällets tjänst, på samma gång som I lika mycket öferskatten eder egen förmåga, eder egen välvilja, edra egna kunskaper och omdömen.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-
maren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

I veten alla, att samtliga medlemmar af samhället hafva stora intressen att bevaka, att lagar och skrivelser gälla lika för alla. och att en massa inrättningar finnas, som alla äro i beröring med, men jag tror icke, att någon är så djerf, att han påstår, att *han* skulle kunna tillvarataga dessa utomståendes intressen bättre, än hvad de sjelfva kunna göra. Men när de hafva intressen att bevaka i samhället, må man också gifva dem möjlighet att göra det. Det är en orättfärdighet att helt och hållet utesluta dem och beröfva dem all möjlighet att göra sin röst gällande.

Här har vidare yttrats, att dessa skaror visserligen vilja hafva rättigheter, men att de icke vilja bidraga till statens utgifter. Jag frågar, om detta är ett påstående, som är sant och riktigt. Jag vill påminna om de indirekta skatter, som uttagas af svenska folket, och hvilka i lika stor grad som af de besuttna klasserna utgöras af de obesuttna klasserna, de utestängda. I det bevillningsutskottets betänkande, som vi haft före här i dag, äro statsinkomsterna beräknade till omkring 87 millioner kronor, och af dessa upptaga tullmedlen och acciserna 71 millioner. Jag påstår, att af dessa medel få de mindre bemedlade gifva sin stora andel. Vidare kommer värnpligten, som de måste fullgöra, och slutligen, om faror hota, äro de skyldige och, jag hoppas, äfven villige att träda fram för fosterlandet. Men denna fosterlands-kärlek skall blifva starkare och äfven bättre, om man tillerkänner dem de rättigheter, som deras skyldigheter kräfva.

Här har vidare sagts, att landtmännen hotas från två håll, från storkapitalet och från arbetaren. Jag undrar och vågar hemställa, om det ej skulle vara nyttigt, att de i arbetarne skaffade sig bundsförvandter mot storkapitalet, om de äro rädda för det. Jag tror, att arbetarne skulle blifva bundsförvandter, som icke vore att förakta, i den händelse storkapitalet ville taga sig friheter, som icke vore förenade med samhällets bästa. Man har i mångahanda afseenden utmålrat dem, som tillhöra dessa utestängda klasser, som farliga menniskor och såsom de der skulle vilja omstörta samhället. Jag för min del tror, att inrymmandet af rösträtt åt dem i någon mån skulle föra oss fram på reformernas väg till ett mål, som är nyttigt och gagneligt för samhället, och att vi derigenom skulle undvika de tvära och svåra omkastningar, som vi alla äro rädda för.

Här har sagts, att man icke skulle släppa in dessa, emedan de skulle komma med reformkraf, och att det vore orättvist att på sådant sätt betunga Första Kammaren att bromsa härvidlag. Men jag tror, att Första Kammaren är den saken vuxen och att det skulle vara nyttigt för den att få någonting att bromsa, ty som det nu är, står allting enligt min uppfattning stilla, och ingenting finnes att bromsa. Jag anser icke detta som något skäl, utan jag tror, att Första Kammaren reder sig, äfven om man skulle släppa hit några arbetare.

Herr talman, jag har i denna punkt intet yrkande att göra.

Häruti instämde herr *Aulin*.

Herr Lindblad: Då en talare — jag tror på göteborgsbänken — nyss uppträdde och ansåg sig kunna af deras mängd, som talat för hans mening, måhända draga en slutsats om rättmätigheten af samma åsigt, anser jag det vara riktigt, att äfven en röst ur landtmännens djupa led ytterligare höjes i denna fråga.

Det kan sägas och har sagts många vackra saker i det här föreliggande ämnet om personlighetsprincip och menniskovärde m. m. Men jag frågar herrarne, om icke vår Andra Kammare hvilat på verklig demokratisk grund. Herr Redelius har nyss på ett mycket förtjenstfullt sätt utvecklat och visat den saken.

Ingen kan undra öfver, att vi landtmän äro betänksamma. Vi äro arbetsgifvare allesammans, och vi känna det personliga materialet — arbetarne — något bättre än herrarne från katedern göra. Man förebrår oss också, att det skulle vara på grund af magtbegär, som vi icke skulle vilja släppa hit dem. Vi tillbakavisa den beskillningen. Om herrarne kunna bjuda oss garantier för att statens angelägenheter efter en genomförd rösträtsreform komma att skötas lika väl och att rikets sanna bästa tillvaratages lika samvetsgrant som lyckligtvis hittills, skola vi också vara med på den. Den minsta garanti, man kan bjuda oss, är väl, att representationsrätten skulle vara lika för land och stad, men derom hafva vi icke hört ett ord ännu, hvarken i reservanternas förslag eller under debatten, efter hvad jag åtminstone kunnat finna.

Hvilka garantier bjuder man oss då? Jo det kommunala strecket. Men innebörden af detsamma har herr Branting med en förträfflig öppenhet redan framhållit. Jag tror, att icke ens han sätter stort värde på de garantierna. De af herrarne — och det är väl litet hvar — som varit med om att tillämpa bevillningsförordningen, veta mycket väl, att det är med största lätthet hvarenda arbetare nu för tiden kan uppföras som röstberättigad inom kommunen. Det som tillbakahåller taxeringsmyndigheterna är mera ömheten, att denna kategori skall slippa skatter. Men kommer den dag, då de se, att de kunna vinna något, i synnerhet om de blifva påverkade af ledare, då komma de också att *yrka* på rösträtt, och då vill jag se, hvilka som kunna eller vilja hålla tillbaka.

Detta lätttröda material skulle således utgöra valmännens hufvudstyrka. Äro vi mogna för det! Jag tror det icke. Hvad säger erfarenheten från det område, der arbetarne redan nu äro de förherrska, jag menar på arbetsmarknaden. Jag tror, att den dagliga erfarenheten talar ett temligen tydligt språk, och jag behöfver blott fråga herrarne, om arbetaren härutinnan har visat den hänsynsfullhet och den moderation, som borde vara utmärkande

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.

(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kammaren.

för så viktiga förhandlingar. Man kan äfven tala om erfarenheten från andra länder, och jag skulle då kunna anföra, hurusom det finnes ett land, der det endast är den rike förbehållet att vara parlamentsledamot, och likaledes andra länder, der det upphört att vara en heder att bekläda deputeradekallet. Skola vi komma derhän?

(Forts.)

Jag skulle kunna vara med herr Boëthius i hans skrifvelse-förslag, ty det är mycket allmänt hållet, men jag kan icke godkänna de många uttalanden, som han har gjort i motiveringen till reservationen. Fins det då ett verkligt behof af rösträtt hos dessa nu rösträttslöse? Jag kan icke se, att så är, men jag anser det vara ett behof, som blott framhålles af deras ledare, agitatorerna. Det som skulle bevisa de djupa ledens verkliga behof skulle förmodligen vara den stora rösträttspetitionen. Jag har icke hört den nämnas här i dag och jag kan icke egentligen begripa detta. Men jag har möjligtvis en förklaring deri, att denna i stort anlagda röstpetition har förbleknat inför en annan folkröstning, som på andra sidan Bottenhafvet satts i gång och inom ett vida mindre land på en obegripligt kort tid lyckats skaffa långt mångtaligare underskrifter.

Jag har icke något yrkande.

Herr David Bergström: Herr talman! Herr Ivar Månsson letade i sitt minnes skattkammare och fann, att den motion, som han för 25 år sedan yrkat bifall till, gälde en sänkning af census för valbarhet till Första Kammaren. Ja, det gjorde den, men den innehöll också någonting annat, nemligen de reformvänliga landtmännens kraf på den tiden i afseende å valrätt till Andra Kammaren, krafvet på införande af ett 400-kronors-streck. När herr Ivar Månsson uttalade sig för motionen, gick han på sitt sätt ännu längre och hade då bland annat det yttrande, som jag här tillåtit mig att sätta såsom ett slags motto öfver denna debatt.

Herr Ivar Månsson yttrade vidare gent emot mig, att han i fjol här i kammaren gjorde hvad han kunde för genomförande af arbetarepensioneringslagen. Ja, derom skall jag icke säga något nu. Men det var icke det löftet, som herr Månsson och många med honom gäfvo 1889. Då förklarade de nemligen, att de ansågo, att en fullständig afskrifning af grundskatterna icke borde ske annat än i samband med genomförandet af ålderdomspensionering för arbetare. Det var vid urtima riksdagen 1892, som detta löfte skulle infriats, men jag förmodar, att herr Ivar Månsson icke då röstade *mot* grundskatternas fullständiga afskrifning.

Herr Henricson: Då jag redan instämt i det yrkande, som är framställt af herr von Friesen, har jag derigenom redan tillkännagifvit min ställning till frågan, men med anledning af några

yttranden, som följt under den förda diskussionen, skall jag anhålla att få säga några ord.

Man har åberopat sig på kändedomen om och bekantskapen med odalmännen och uttalat, att detta förslag innebure en fara för dem. Jag tror mig äfven kunna åberopa mig på någon bekantskap med odalmännen, då jag under så lång tid lefvat tillsammans med dem. Odalmännen lefva, så vidt jag kan förstå, i godt samförstånd med arbetarne, och de odalmän, som ega de betingelser att de äro lämpliga för riksdagmannakallet, tror jag skola blifva valde till ett sådan mandat lika väl sedan ett förslag sådant som detta blifvit genomfördt.

Herr Ivar Månsson kallade detta förslag för ett vildt språng. Han kallade det äfven brådstörtadt, och då han blef påmind om att redan för 25 år sedan denna fråga stod på dagordningen och att han då yttrade sig i den, åberopade han sig på en preskriptionstid. Jag skall då hålla mig till en tid, som ligger inom denna preskriptionstid, och anhålla att få i herrarnes minne återkalla, att för 9 år sedan framställes alldeles samma förslag i Första Kammaren af en person, som just icke var känd för att göra vilda språng, nemligen landshöfding Bergström. Han gjorde vid denna frågas behandling inom Första Kammaren 1891 alldeles samma yrkande, som nu är framställt af herr von Friesen.

Jag tror för min del, att den politiska rösträtten icke kan i längden bibehållas på samma ståndpunkt, som den nu befinner sig, och om man något gifver akt på tidens tecken, tror jag äfven, att tidpunkten för en utsträckning af den politiska rösträtten nu är inne.

Herr Ivar Månsson syntes blifva rädd för ett uttryck, som földes af herr Branting. Tro herrarne verkligen, att man genom ett afslag å denna fråga kommer sådana uttryck att tystna. För min del tror jag tvärtom, att de derigenom vinna i styrka.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, skall jag inskränka mig till att fortfarande yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Grefve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Jag skulle för visso icke hafva besvärat kammaren med ett anförande i denna långa diskussion, om jag icke dristat inbilla mig, att jag möjligen skulle kunna gagna saken genom att något beröra en fråga, som enligt min uppfattning under diskussionen blifvit allt för litet beaktad.

För min egen del har jag i fråga om rösträttsreformen alltid haft den uppfattningen, att om man med denna reform verkligen åsyftar icke allenast att släppa in på den politiska arenan ett större eller mindre antal nya valmän, utan jemväl att aflägsna de berättigade anledningarna till missnöje med det bestående, så kan detta icke ske annat än genom att taga frågan i dess helhet under ompröfning och först och främst göra klart för sig den verkliga

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kamraren.
(Forts.)

och yttersta anledningen till missnöjet. Anledningen till detta missnöje är enligt mitt förmenande icke att så många utestängas från valrätt, utan att de derifrån utestängas genom det så kallade förmögenhetsstrecket. Så länge ett förmögenhetsstreck skall finnas och utgöra grunden för valrätten, så länge skola naturligen de medborgare, som stå under detta streck, vara missnöjda och söka arbeta sig upp samt i den fortskridande upplysningen och folkbildningen allt mera kunna uppvisa berättigade anledningar till sitt missnöje. Det är därför jag alltid trott, att om man verkligen vill lösa denna fråga, måste man gå radikalt till väga och aldeles utplåna förmögenhetsstrecket. Enligt min uppfattning vore det ej heller synnerligen svårt att göra detta utan att åstadkomma på samma gång radikala omstörtningar, endast man ihågkommer, att rätten att deltaga i det politiska lifvet är en rätt, som man icke bör få för intet, utan som bör motsvaras af vissa förpligtelser, hvilka man ej bör få undandraga sig utan att samtidigt förlora sina politiska rättigheter. Om man ville kombinera en temligen hög åldersgräns med fullgörandet af vissa skyldigheter till det allmänna, såsom betalandet af åliggande skatter och inställelse till värnpligtens undergående, är jag öfvertygad om, att man skulle dels hafva lyckats uppställa restriktioner, som ej vidare kunde väcka till lif någon rösträttsrörelse, dels ock genom dessa restriktioner hafva karakteriserat en klass af medborgare, som icke ens den mest försigtige borde hysa betänkligheter att lemna valsedeln i hand, men jag har observerat, att under den starka rörelse, som pågått i vårt land för att drifva fram rösträttsreformen, har denna lösning af frågan mycket litet beaktats.

Jag har tagit allt för liten del i denna rörelse för att jag skulle velat söka göra min åsigt dervid gällande. Jag anser ej heller lönt att göra detta nu. Jag vet allt för väl, att flertalet i sådana frågor som denna sällan kan förmå sig att gå till botten af saken, utan föredrager att gifva efter tum för tum. Jag måste därför med hänsyn härtill taga mitt parti. Och på sätt och vis gör jag det mycket lätt. Det kan för visso icke falla mig in att ställa mig bland dem, som endast svara nej. Dock icke därför, att jag skulle vara rädd för någon sådan eventualitet som den herr Branting här målade upp. Å nej, jag tror, upprigtigt sagdt, ej mycket på dylika eventualiteter, och om de inträffa, fruktar jag dem ej. Mot våld ställer man våld, det är mycket enkelt, men långt farligare än våldsgerningar och hotet om våldsgerningar är det jäsande och berättigade missnöjet hos laglydiga medborgare. *Det* qväses icke med våld; det förgiftar samhället långsamt, men säkert. Det är därför jag är beredd att gilva min röst åt det von Friesenska förslaget, ehuru jag ingalunda anser detsamma fullt lyckligt i fråga om de garantier det uppställer. Jag begagnar med afsigt ordet »garantier». ehuru detta uttryck så många gånger blifvit förhånadt. Jag menar dermed icke garantier för att den eller den af oss skall

få sitta kvar i Riksdagen, utan garantier mot att personer, som på grund af sina förhållanden icke böra deltaga i det politiska lifvet, komma med, och garantier mot valmissbruk.

I det sista hänseendet är det jag anser, att herr von Friesens förslag är något bristfälligt. Jag har med stor förvåning hört sägas, att, om man antog det von Friesenska förslaget, man dermed skulle hafva uttalat, att man finge rösta utan att hafva betalt sina skatter. Det är högst besynnerligt, att man kan påstå något sådant; ty garantierna i det afseendet äro precis desamma, som vi hafva nu. Det står icke nu i grundlagen, att man skall betala sina skatter, utan att man skall vara upptaxerad på visst sätt. Sedan står det, att man skall vara kommunalt röstberättigad, och dertill fordras, att man skall hafva betalt sina skatter.

Men det är enligt mitt förmenande icke nog dermed. Jag anser, att herr Dahn i sin reservation har fullkomligt rätt i att fordra en garanti till. Ty det är en i alla länder gjord erfarenhet, att bland de farligaste missbruk, som man så lätt öppnar vägen för, är det, att kapitalister eller associationer af partigångare genom tillfälliga inbetalningar af utskylder hastigt skapa en massa valmän för att dymedelst främja sina syften. Det måste man ovilkorligen hafva en garanti mot. För min del är jag ock öfvertygad, att om det skall finnas någon utsigt att få igenom frågan hos de andra parter, hvilkas samtycke fordras för denna reform, måste en sådan garanti vara med. Men detta skall icke hindra mig att nu rösta för herr von Friesens förslag.

Herr David Bergström uttalade nyss en liten betänklighet mot bestämmelsen om 25 år. Han ansåg, att man derigenom »öppnat hela famnen mot Första Kammaren». Han menade nog, om jag fattade honom rätt, att han icke hade något emot saken, men undrade, om det vore politisk klokt att *nu* göra denna eftergift. Jag kan kanske deraf draga den slutsats, att han och hans meningsfränder icke betrakta det von Friesenska förslaget annat än såsom en grund, på hvilken ett slutligt förslag bör kunna kompromissas fram.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Herr *Svanberg* instämde häruti.

Slutligen yttrade

Herr Eriksson i Elgered: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagifva min ställning.

Ehuru jag icke kan dela den uppfattning, som herr von Friesen i sitt första anförande uttalade med hänseende till bortflyttandet af de speciella garantier, som äro uttalade i 14 § riksdagsordningen, för att hänvisa till kommunalförfattningarna, så, då

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

jag i öfrigt gillar det yrkande, som herr von Friesen framställt, och likaså de motiv, som han derför anfört, skall jag på grund af de i öfrigt uttalade motiven af honom i hans första anförande be att få yrka bifall till herr von Friesens förslag.

Öfverläggningen var slutad. Herr talmannen framställde propositioner på hvart och ett af de i afseende å *mom. a och b* framställda yrkandena, nemligen 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag derå och bifall i stället till det yrkande, som innefattades i den reservation, som afgifvits af herr Boëthius, och 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det yrkande, som innefattades i den af herr Dahn afgifna reservation, 4:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda förslag; och fann herr talmannen propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes. Med anledning häraf upptog herr talmannen för bestämmande af kontrapositionen å nyo de öfriga yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till det af herr von Friesen framställda förslag, nu förklarades hafva de flesta rösterna för sig. Men jemväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, hvarför, sedan till kontraposition i denna votering antagits bifall till den af herr Boëthius afgifna reservation, nu först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande n:o 14 mom. a och b, antager yrkandet om bifall till det af herr von Friesen under öfverläggningen framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den af herr Boëthius afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

I den omröstning, som anställdes enligt denna proposition, afgifvos 97 ja-röster, men 113 nej-röster; i följd hvaraf propositionen för hufvudvoteringen erhöi följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 14 mom. a och b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets nämnda hemställan, bifallit den af herr Boëthius afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

Denna senare votering utföll med 121 ja mot 71 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits af kammaren.

Efter det herr talmannen för kammaren tillkännagifvit denna utgång af omröstningen, begärdes ordet af

Herr von Friesen, som yttrade: Jag beder att få anmäla min reservation emot, att kammaren genom de nu skedda voterin-garna underkänt det af mig framställda förslaget.

Reservation emot det fattade beslutet anmäldes vidare af her-rar *Fredholm, Hammarlund, Höjer, Wallis, Wavrinsky, Berg, Olsson* i Stockholm, *Byström, Staaff, Branting, Lindhagen, Nyström, Gethe, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Wallentin, Holmgren* i Varnhem, *Nydahl* och *Eriksson* i Qväcklingen.

Sedan härefter *mom. c* blifvit föredraget, anförde

Herr David Bergström: Herr talman! Efter den bortåt 7 timmars debatt, som blifvit förd i den politiska rösträttsfrågan, skall jag utan vidare och endast med hänvisning till de skäl, som de rösträttslöse sjelfva upprepade gånger framlagt för sitt berättigade kraf på allmän rösträtt, yrka bifall till min och mina med-motionärers motion.

Häruti instämde herrar *Berg* och *Fjällbäck*.

Vidare till anteckning förekom icke. Herr talmannen gaf proposition dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå och bifall i stället till den af herr David Bergström m. fl. i ämnet väckta motion; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes och anslogs följande af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i *mom. c* af förevarande utlåtande n:o 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr David Bergström m. fl. i ämnet afgifna motion.

Voteringen utföll med 132 ja mot 36 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

Härefter blef jemväl *mom. d* af kammaren bifallet.

§ 2.

Vid föredragning derefter af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 15, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande bestämmelser rörande behandlingen af ministeriella ärenden, lemnade herr vice talmannen, som emellertid öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, på begäran ordet till

Herr Wavrinsky, som yttrade: Herr talman! Sedan allt intresse nu är konsumeradt i den långa debatten om den föregående frågan, kan jag icke påräkna någon vidare uppmärksamhet för de närmast följande ärendena. Jag skall också göra processen ganska kort. Emellertid har jag några ord att yttra, åt hvilka jag ber kammaren benäget egna någon uppmärksamhet.

Då jag mottog detta jemte följande utlåtande om mina förslag till ändringar i grundlagarne, erfor jag ett angenämt intryck af att konstitutionsutskottet välvilligt ingått i bemötande af mina förslag. Jag kände också tillfredsställelse dermed, att dessa mina förslag blifvit behandlade i särskilda utlåtanden och icke, såsom år 1896, i klump. Dermed har jag ju också i viss mån vunnit mitt mål att få frågorna behandlade, och jag uttalar mitt tack till konstitutionsutskottet för dess i detta hänseende bevisade välvilja. Men jag beklagar lifligt, att dessa frågor så sent kommit in på kammarens bord, oaktadt jag redan vid riksdagens början väckte mina motioner.

Då jag, som icke har något tillfälle att vare sig såsom åhörare eller deltagare göra mig förtrogen med de ärenden, som behandlas i utskotten, är hänvisad till att sätta mig in i frågorna genom att studera utskottens utlåtanden under de dagar, då de ligga på kammarens bord, befinner jag mig naturligtvis nu i en mycket ogynsam ställning, då jag ser alla dessa ärenden hopade på kammarens bord och sjelf har fyra utlåtanden att ingå på, helst som jag fick dessa utlåtanden under plenum på onsdagen och vi ha haft diskussionsplena både på torsdag och fredag. Jag vågar därför hemställa till konstitutionsutskottet, huruvida icke utskottet godhetsfullt hädanefter skulle vilja tidigare upptaga sådana frågor som dessa till pröfning och icke låta dem alla komma på en gång, hvarigenom man nästan utestänges från möjligheten att vid deras behandling grundligt sätta sig in i dem.

Vidare skulle jag nu önska att af någon utaf konstitutionsutskottets ledamöter få upplysning om, huruvida utskottet afsigtligt formulerat klämman i sitt nu förevarande betänkande på sätt det gjort. Utskottet har nemligen i år formulerat den så, att den lyder: »att Riksdagen, på grund af hvad nu är anfördt, måtte besluta att lemna herr Wavrinskys förevarande motioner, n:is 96 och 97, uti nu ifrågavarande delar utan afseende», under det att utskottet 1896 nöjde sig med att hemställa, »att motionerna icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda». Om häri skulle ligga någon distinktion i det afseendet att, min motion denna gången borde mera eftertryckligt afvisas, vore jag tacksam att få upplysning härom.

Hvad utskottets utlåtande för öfrigt angår, fäster utskottet till en början uppmärksamheten derpå, att jag i motiveringen till mina ändringsförslag begått ett misstag, då jag uppgifvit, att för närvarande Konungen i frågor om afhandlingar och förbund samt öfriga ministeriella ärenden — frågor om krig och fred undantagna — fattar beslut i närvaro af blott utrikesministern och en annan statsrådsledamot, enär dessa föreskrifter år 1885 bland annat ändrats derhän, att, jemte utrikesministern såsom föredragande, statsministern och någon annan statsrådsledamot eller, då utrikesministern tillika är statsminister, två andra tillkallade statsrådsledamöter skola inför Konungen närvara. Det ser emellertid ut, som om i denna min misskrifning skulle ligga någon tanke — jag menar nemligen, att den reform, som 1885 vidtogs, i icke oväsentlig mån, genom det sätt, hvarpå dessa ärenden behandlas, blifvit en skenreform. Vi hörde ju för några år sedan från platsen närmast min upprepas, hvad som både i tal och skrift förut flera gånger sagts, eller att en f. d. statsrådsledamot yttrat, att vid de ministeriella ärendenas behandling har tillgått så — huru ofta och i hvilken utsträckning känner jag icke — att, sedan utrikesministern förhandlat med Konungen och flera veckor derefter ett mer eller mindre exakt protokoll deröfver blifvit uppsatt, detta protokoll skickats för erhållande af underskrift till de två andra ledamöterna i den ministeriella konseljen, hvilka först derigenom fått kännedom om hvad som passerat. Jag har anledning antaga, att uppgiften är korrekt, enär, då den här upprepades, den återopade statsrådsledamot, som på sin tid var sjelfskrifven i den ministeriella konseljen, var närvarande utan att deremot inlägga någon gensaga. Jag tillåter mig äfven erinra om, hvad konstitutionsutskottet i sitt déchargebetänkande af år 1889 meddelade i den sorgligt ryktbara spanska spritfrågan, eller att i den ministeriella konselj, der frågan handlades, icke vid frågans behandling på öfver två månader förts något protokoll. Detta ådagalägger uppenbarligen, att ärendet på egen hand behandlats af utrikesministern, ända till dess frågan kommit i ett så dåligt läge, att det var omöjligt att förbättra den, och är ett exempel på vådan af att på ett lättvindigt sätt behandla så viktiga frågor.

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för valrätt till Andra Kammarerna.
(Forts.)

Ang. förändrade bestämmelser i fråga om villkoren för valrätt till Andra Kam-maren.

(Forts.)

Jag har nämnt detta såsom en förklaring på, hvarför jag här vid lag icke kan böja mig för konstitutionsutskottets uppgifter. I en af de sista punkterna förklarar utskottet mitt påstående, att 1885 års reform var en betydelselös ändring, för icke berättigadt. Men med fäst afseende på de exempel jag anført, vågar jag fortfarande vidhålla denna min uppfattning.

Vidare säger utskottet på annat ställe: »Förändringen år 1885 inskränkte sig emellertid icke blott till nu anförda ändring, utan innebar äfven i öfrigt ökad garanti för konstitutionel handläggning af ministeriella mål genom att i grundlagen införa uttrycklig föreskrift, att dessa mål skola ej blott inför Konungen anmälas och föredragas af ministern för utrikes ärendena, utan äfven af honom beredas.» Detta utskottets yttrande är nog sant, men utskottet har visligen icke tillagt, att det skall ske *på sätt Konungen lämpligast synes*. Detta är den svagaste punkten i paragrafen, hvilket jag också i min motion, med hänvisning till motiveringen i min motion af år 1896, särskildt påmint om. Det ligger en stor svaghet i detta uttryck, icke minst därför, att det visat sig, att det äfven tolkats så, att dessa ärenden handlagts på sätt *utrikesministern* synts lämpligast.

I afseende på § 12 regeringsformen, som äfven i detta utskotts-betänkande behandlats, tillåter jag mig nämna några ord till bemötande af utskottets utlåtande.

Till stadgandet i denna § i fråga om Konungens rätt att ingå förbund med främmande magt har jag vågat föreslå ett tillägg af följande lydelse: »dock att Riksdagens konstitutionella rätt vid aftal med främmande magt förbehålles, der den af detsamma beröres». Jag ber att få nämna, att, såsom denna paragraf nu lyder, både Riksdagens rätt att sig sjelf beskatta och dess rätt att gemensamt med Konungen stifta och förklara lag blifver kringgången. Att för nationen så viktiga ärenden som aftal med främmande magter icke skola föregås af en lika grundlig utredning, som stadgas för alla inrikes ärenden, huru obetydliga de än må vara, eller före ratifikationen måste ega Riksdagens godkännande, visar, vid en jempörelse med främmande länders, ja, de mest konservativa länders författningar, huru efterblifna vi i detta hänseende äro.

Vore det yrkande, som jag skulle vilja framställa, beroende af dessa, som jag menar, svaga invändningar mot de skäl jag förbragt för mina förslag, vore dessa invändningar de enda och afgörande, då skulle jag ovilkorligen yrka bifall till motionerna; men jag måste erkänna, att utskottets afgörande invändningar bestå i erinran derom, att genom dessa ändringar i regeringsformen skulle der införas bestämmelser eller faktiskt komma till stånd förhållanden, hvilka bröte mot de nu rådande unionella förhållandena och således förrycka dessa. Då jag är viss om, att detta är kärnpunkten i utskottets utlåtande och varit för dess beslut bestämmande och likaledes skall blifva för kammarens beslut afgörande, skall jag

under nuvarande omständigheter böja mig härför och icke göra något yrkande.

Herr Ljungman: Med anledning af herr Wavrinskys förfrågan rörande olikheten i utskottsbetänkandenas klämmar nu och år 1896 angående motionen n:o 96 likasom vid hans öfriga motioner, som behandlas i konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 16, 17 och 18, skall jag be att få påpeka, att denna berott derpå, att klämman i det förevarande betänkandet först hade en annan lydelse, som fordrade en annan afslutning, men att, då utskottet öfvergaf den första lydelsen af klämman, utskottet ändock, utan någon särskild biafsigt, bibehöll lydelsen af klämmens afslutning, enär denna i sjelfva verket egde lika innebörd med den till blott orden, men ej betydelsen olika affattning, som användts i de öfriga 3:ne betänkandena.

Hvad åter beträffar herr Wavrinskys yttrande med hänsyn till den ett konstitutionsutskottets utlåtande åtföljande reservationen angående den spanska spritfrågan, bevisar den omständigheten, att protokoll der icke fördes, icke, att den här behandlade paragrafen behöfver ändras, utan blott att en sådan ändring i 38 paragrafen regeringsformen, som finnes omnämnd i utskottets betänkande n:o 13, är af nöden, ty derigenom skulle vinnas, att man finge sådana protokoll, som herr Wavrinsky önskat.

I öfrigt ber jag att få hänvisa till utskottets betänkande och hemställer om bifall till detsamma.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Härefter föredrogos hvar för sig och blefvo af kammaren godkända konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 16, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande grundlagsbestämmelser om behandlingen af kommandomål; och

n:o 17, i anledning af väckt motion om ändring af § 13 regeringsformen.

§ 4.

I ordningen dernäst förelåg till afgörande konstitutionsutskottets utlåtande n:o 18, i anledning af väckt motion om ändring af § 15 regeringsformen.

Uti berörda inom Andra Kammaren afgifna motion, n:o 99, hade herr *E. Wavrinsky* hemställt, det Riksdagen ville till hvilande antaga följande grundlagsändringsförslag:

att § 15 i regeringsformen må få följande lydelse: »Ej må rikets krigsmagt eller någon del deraf öfverlätas i främmande magters tjenst.»

Utskottet hemställde emellertid,

att herr Wavrinskys förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde

Herr Wavrinsky: Så ogerna jag än besvärar kammaren, ber jag om några ögonblick för att bemöta utskottet i denna punkt.

Jag har begärt, att paragraf 15 regeringsformen må få följande lydelse: »Ej må rikets krigsmagt eller någon del deraf öfverlätas i främmande magters tjenst.» Deremot invänder utskottet, att i nu gällande värnpliktslag är stadgadt, »att utom de förenade rikenas gränser beväringsens första uppbåd vid hären må användas endast till rikets försvar, och efter det att statsrådet blifvit hört samt riksdagskallelse utfärdats, äfvensom att beväringsens andra uppbåd icke utan Riksdagens medgifvande må användas utom de förenade rikenas gränser.» Enligt utskottets åsigt erbjuda dessa bestämmelser all nödig garanti mot sådana åtgärder, som motionären synes förutsätta. Nu ber jag att här få påpeka — och utskottet skall väl icke kunna jäfva det påståendet — att mitt förslag är mera omfattande och mera betryggande och att ingenting talar mot dess antagande.

Jag ber att få erinra derom, att i Norges grundlov, paragraf 25, föreskrifves, att rikets landt- och sjömagt »ikke maa overlades i fremmede Magters Tjeneste». Denna föreskrift hafva unionskomitéerna upptagit i sina respektive förslag till föreningsakt, både komitéen af år 1844 och den af år 1867, och den förra komitéen har i sitt förslag motiverat detta på ett sätt, som synes mig synnerligen bevisande, fastän jag i denna sena timme icke anser mig böra upptaga det här till redogörelse. Jag vill dock fästa uppmärksamheten derpå, att om man i föregående utlåtanden kunnat med skäl invända, att mina förslag förrycka bestämmelserna rörande de unionella förhållandena, finnes icke något sådant att invända i denna punkt, utan den bringar tvärtom dessa i öfverensstämmelse med hvarandra.

Det förefaller mig nu, så vida utskottet icke välvilligt vill lemna mig annat besked härom, som om utskottet afslagit min sista motion därför, att det för konsekvensens skull skulle afslå dem allesammans. Det förefaller mig, som om det i sin mordlusta på de tre föregående fått benägenhet att slagta den fjerde med för ordningens skull. Ehuru jag icke vågar drifva saken i denna sena timme så långt som till votering, vill jag ändock säga, att om kammaren varit samlad och velat lyssna till mig, skulle jag önskat att få en förklaring af kammaren genom en votering, huru-

vida kammaren anser, att förslag i dessa ämnen böra summariskt afrättas och icke vidare återkomma. Hade jag lidit ett snöpligt nederlag i denna votering — hvilken jag, som sagdt, under nuvarande förhållanden icke skall besvara kammaren med — skulle jag stält mig det till efterrättelse.

Jag yrkar emellertid bifall till min motion.

Herr Ljungman: Jag ber att få fästa uppmärksamheten uppå, att kammaren redan bifallit det utskottsbetänkande, i hvilket herr Wavrinskys motion om upphäfvande af nu gällande 15 paragraf i regeringsformen afstyrkes. Skulle man nu bifalla herr Wavrinskys förslag i detta betänkande, skulle man få *två* paragrafer 15, och det kan väl icke gerna vara rimligt. Man kan väl icke ha mer än *en* paragraf med samma nummer.

Hvad vidare beträffar förslagens behöflighet, finnas visserligen liknande bestämmelser i åtskilliga jembörelsevis gamla grundlagar, ty det var brukligt under förra århundradet och början af detta i åtskilliga småstater att uthyra sina soldater och dylikt. Men numera kan icke något dylikt komma i fråga, och jag vet för öfrigt icke, att det någonsin egt rum här i Sverige, eller att vi behöft befara, att vår konungamagt skulle taga sig något sådant före. Vi hafva alldeles för sträng konstitutionel kontroll i det fallet. Jag ser icke, hur det ens skulle vara möjligt. Redan värnpligtslagen lägger alldeles för stora hinder deremot. Den minister, som tillstyrkte Konungen något dylikt, kunde ju svårligen undgå att blifva stäld under tilltal, och det skulle väcka hela nationens ovilja i högsta grad. Förslaget är därför enligt min tanke — liksom så många andra bestämmelser, som finnas i några utländska grundlagar — alldeles obehöfligt. Det är just på den grund, att det är *obehöfligt*, som förslaget är afstyrkt af konstitutionsutskottet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wavrinsky: Jag hade visserligen väntat mig en sådan förklaring af utskottet, att dylika förhållanden icke vidare skulle kunna existera, men jag har verkligen icke den blinda tillit till omständigheterna, som utskottet tycks hafva. Vi ha exempel derpå, att sådant kan ske, från icke allt för aflägsna tider, när förhandlingar egde rum om att ställa en betydlig del af Sveriges krigsmagt till en annan stats förfogande. Då sådant kunnat ske, ser jag icke något rimligt skäl, hvarför man icke skulle skaffa sig de bästa grundlagsenliga garantier för, att något sådant icke skall kunna hända.

Rörande den invändningen, att vi, sedan beslut redan fattats om att låta 15 paragrafen i regeringsformen stå kvar orubbad, icke kunde få en ny 15 paragraf, vill jag säga, att om konstitutionsutskottet funnit, att förslaget för öfrigt vore lämpligt och

förtjent af tillmötesgående, hade det varit lätt för konstitutionsutskottet att reparera denna skada.

Herr Ljungman: Jag ber att i korthet få påpeka, att 106 paragrafen regeringsformen medgifver konstitutionsutskottet rätt att ställa ett statsråd under tilltal därför, att det tillstyrkt brott mot värnpligtslagen, lika väl som därför att det tillstyrkt brott emot grundlagen. Till följd deraf anser jag, att man redan har allt det skydd, man kan önska sig.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen till proposition upptagit de framställda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Härefter föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets nedannämnda utlåtanden och memorial:

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående pension för statistikern hos telegrafstyrelsen E. S. Severin;

n:o 81, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående understöd åt förre sergeanten F. Bergman;

n:o 82, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående understöd åt arbetsledaren August Andersson;

n:o 83, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående arrendefri upplåtelse till Jönköpings läns fängvårdsförening af förra militiebostället $\frac{1}{2}$ mantal Långanäs n:o 1 i nämnda län;

n:o 84, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående disposition af kronolägenheten Halmstads slottsjord samt en inom Riksdagen i samma ämne väckt motion; och

n:o 85, med förslag till åtskilliga stadganden, som böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret.

§ 6.

Sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om bemyndigande för riksgäldskontoret att i vissa fall till riksbanken öfverlemna svenska statsobligationer; och

memorial n:o 9, angående anvisande af ersättning till sammansatta stats- och bankoutskottets kansli,

hvilka härefter hvart efter annat föredrogos, blefvo likaledes godkända.

§ 7.

Slutligen företogs till behandling lagutskottets utlåtande n:o 58, i anledning af väckta motioner angående ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.

*dringar
gällande lag-
stiftning om
väghållnings-
besvärets ut-
görande.*

I särskilda inom Andra Kammaren afgifna motioner hade uti berörda ämne föreslagits bland annat af herr *C. Sandquist*, motion n:o 17: »att Riksdagen måtte för sin del besluta: att punkten 3 af momentet d) i 6 § uti lag af den 23 oktober 1891, angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, måtte utgå»,

och motion n:o 39: »att Riksdagen måtte för sin del besluta: att 63 § uti lag den 23 oktober 1891, angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, måtte erhålla tillägg af följande innehåll: »Stående dock väghållningsskyldige fritt att sjelfva ombesörja vägs kattens debitering och indrifning, med rättighet att få de resterande utskylderna indrifna, på sätt om resterande kommunala utskylder stadgadt är»;

af herrar *J. Hjelmérus*, motion n:o 30, och *M. Andersson* i Löfhult, motion n:o 75: »att 1 mom. af 60 § i nu gällande väglag måtte erhålla följande förändrade lydelse: »Utaf den för väghållning underhåll in natura uppskattade kostnad lemnas en femtedel af statsmedel, hvilket bidrag utbetalast ill vederbörande vägstyrelse för att på lämpligt sätt tillhandahållas dem, som berörda väghållning underhåll bestrida»;

af herr *C. Johansson* i Aflösa m. fl., motion n:o 59: »att Riksdagen beslutar, dels att 6 § d) punkten 3:o får ur väglagen utgå, och dels att § 59 a) och b) få följande förändrade lydelse:
a) att fastighet, med undantag af staten eller menighet tillhöriga allmänningssskogar, påföres en vägfyrk för hvarje ett hundra kronor af taxeringsvärdet,
b) att dessa skogar och frälseränta påföres en vägfyrk för hvarje fyra hundra kronor af taxeringsvärdet»;

af herr *P. Olsson* i Åsak, motion n:o 74: »att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes så skyndsamt som möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till i motionen närmare angifna ändringar i och tillägg till vissa §§ i väglagen»;

af herr *P. Norberg*, motion n:o 106: »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

i nu gällande väglag, att vägunderhållningsskyldigheten skall af staten öfvertagas och med statsmedel bestridas»;

af herr *J. M. Johansson* i Mellbyn, motion n:o 132: »att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta upprätta och för Riksdagen framlägga förslag till nödiga ändringar i väglagen»;

af herr *O. Emthén*, motion n:o 197: »att i 35 § väglagen måtte införas stadgande derom, att nämndeman, som biträder vid vägsyn, eger tillgodonjuta dagarfvode enligt 5 klassen i gällande resereglemente samt skjutsersättning, beräknad efter lega för en häst för hvarje kilometer väg, som besigtigats, samt att i 53 § samma lag måtte införas stadgande, att berörda vägsyningskostnader skola ur vägkassan utgå»;

samt af herr *G. A. E. Kronlund*, motion n:o 201: »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i uti motionen närmare angifvet afseende, äfvensom derefter uppgöra och för Riksdagen framlägga förslag till de åtgärder, hvartill denna utredning kan föranleda, i syfte att så vidt möjligt är åstadkomma en jemnare fördelning i väghållningsbesvärets utgörande på landet eller åtminstone sådana ändrade bestämmelser i fråga om statens bidrag till vägunderhållet in natura, att bidragets storlek göres beroende af de särskilda väghållningsdistriktens olika mått af underhållskostnad, sådant detta mått angifves af förhållandet mellan denna kostnad och de ekonomiska betingelserna för densamma inom de respektive distrikten»;

och motionen n:o 203: »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till ändring i gällande lag angående väghållningsbesvärets utgörande på landet i syfte, att i väglagen måtte införas bestämmelse dels derom, att, då jordbruksfastighets taxeringsvärde höjes, för fastigheten skall till vägkassan betalas en ersättning, motsvarande underhållskostnaden för den längre vägsträcka, fastigheten skulle haft att underhålla, om vägdelningen skett efter den höjda taxeringen, dels ock derom, att för jordbruksfastighet, hvars taxeringsvärde blifvit nedsatt, skall åtnjutas en motsvarande ersättning från vägkassan.»

Utskottet hemstälde:

- 1:o) att herr Norbergs motion icke må af Riksdagen bifallas;
- 2:o) att herr Kronlunds motion, n:o 203, ej heller må till någon Riksdagens åtgärd föranleda;
- 3:o) att Riksdagen, med anledning af herr Sandquists motion, n:o 17, samt herrar C. Johanssons m. fl., Olssons och J. M. Johanssons motioner, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga

förslag till ändringar af lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891 i syfte:

a) att skyldigheten att deltaga i byggnad och underhåll af allmän väg, bro och färja utsträcker till inkomst genom aflöning, arfvode och traktamente eller annan med allmän eller enskild tjänstebefattning förenad förmån, pension, årligt understöd, gratifikation, lifränta och undantagsförmån, för de fall, att sådan inkomst uppgår till minst ett tusen kronor;

b) att föreskrift meddelas angående hvilka myndigheter, som hafva att föranstalta om val af ledamöter i den uti 47 § af berörda lag omförmälda särskilda nämnd;

c) att stadgande meddelas derom, att kostnaden för offentliggörande i länskungörelserna af det i 51 § af nämnda lag omförmälda uppskattningsinstrument skall af allmänna medel gäldas;

d) att föreskrift meddelas angående tid och sätt för anförande af besvär öfver beslut, som fattas vid det i lagens 58 § omförmälda sammanträde med de väghållningsskyldige;

e) att föreskrifter meddelas derom, att kommunalnämnd skall vara skyldig upprätta vägfyrktalslängd; samt

f) att statsbidrag förklarar skola utgå för all landsväg, bygdeväg, broar och färjor, som underhållas antingen in natura af de väghållningsskyldige eller ock gemensamt på hela distriktets eller dess vägkassas bekostnad, så vida vägskatt för sådant ändamål utgöres af de in natura väghållningsskyldige;

samt 4:o) att öfriga uti de under 3:o) omförmälda motioner samt i herr Sandquists motion, n:o 39, herrar Hjelmérus', Anderssons och Emthéns motioner äfvensom herr Kronlunds motion, n:o 201, framställda förslag om ändringar i berörda lag beträffande

a) 6 §;	d) 41 §;	g) 59 §;
b) 33 §;	e) 53 §;	h) 60 §; samt
c) 35 §;	f) 58 §;	i) 63 §

icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande utskottets beslut att afstyrka bifall till det af herrar Hjelmérus och Andersson i Löfhult framställda ändringsförslaget i fråga om 60 § hade reservation afgifvits af herrar *Andersson* i Helgesta, *Petersson* i Fräntorp, *Svensson* i Olseröd, *Andersson* i Löfhult och *Wiklund*, hvilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till denna motion.»

Sedan *punkten 1* blifvit föredragen, yttrade

Herr Norberg: Herr talman, mina herrar! Som bekant, kom den nu gällande väglagen till stånd i afsigt att utjemna den tunga väghållningsbördan och fördela den mera likformigt emellan de väghållningsskyldige, än hvad förut varit fallet. Att man derutinnan

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.

(Forts.)

har till väsentlig del misslyckats, det ligger dock numera i öppen dag. Detsamma har också herr Kronlund i sin mycket väl utredande motion, nummer 201, tydligt bevisat, och i denna sena timme skall jag icke vidare orda om de bevis, som herr Kronlund i denna sin motion anfört.

Orsaken dertill, att jag nu har begärt ordet, är den, att jag ville framhålla några synpunkter, som förut icke speciellt blifvit framhållna. Detta gäller den trakt, i hvilken jag bor och som jag närmast känner till. Det fins der väghållningsdistrikt, som genom den nya väglagens bestämmelser hafva fått sin tunga väghållningsböroda ökad med minst hälften utöfver hvad den var förut. Detta torde måhända förefalla herrarne besynnerligt, men jag ber, att I tillåten mig att närmare klargöra för hithörande förhållanden, och I skolen finna, att det ändå förhåller sig i verkligheten så, som redan är sagdt.

Provinsen Herjedalen, som utgöres af tvenne tingslag, Hede och Sveg, har af ålder bildat ett gemensamt väghållningsdistrikt. Först på 1850-talet — ty ända till den tiden fans det icke någon allmän väg i detta distrikt längre än upp till Hede kyrkoby — först på 1850-talet bröto och planerade och anlade åborna der i Hede och Svegs tingslag gemensamt väg äfven från Hede kyrkoby upp till norska gränsen — en vägsträcka på cirka 10 mil. Då vägarne derigenom blefvo mycket längre inom Hede tingslag än inom Svegs tingslag, ville Svegs tingslagsbor skilja sig från Hede i väghållningshänseende och bilda ett eget distrikt. Deremot anfördes klagomål ända till Kongl. Maj:t, som afgjorde besvären på det sättet — det skedde år 1860, men jag mins ej utslaget datum — att Kongl. Maj:t förklarade, det väghållningsbördan skulle blifva allt för betungande för Hede tingslagsbor, om Svegs tingslagsbor finge denna sin önskan uppfylld. Derfor förklarade Kongl. Maj:t, att Hede och Svegs tingslag skulle fortfarande utgöra ett väghållningsdistrikt, och med hänsyn dertill verkställes sedan vägdeleningen inom distriktet. Den utföll så, att hemmansegarne och åborna inom Svegs tingslag fingo icke mindre än tre mil af den väg, de skulle underhålla, förlagd inom Hede tingslag. Men icke nog med detta, utan de tre milen närmast riksgränsen mot Norge togos undan och skulle underhållas på entreprenad, emedan denna sträcka låg på allt för långt afstånd från de väghållningsskyldiges hemvist för att kunna ingå i delningen. Och enär väghållningsbesväret inom distriktet befans redan från början vara allt för betungande, erhöill man till på köpet icke mindre än 600 kronor af allmänna medel till hjälp vid underhållet af denna på entreprenad upplåtna sträcka närmast riksgränsen. Så kom 1891 års väglag. Denna bestämmer, att hvarje tingslag skall utgöra ett väghållningsdistrikt för sig; och Konungens befallningshafvande bestämde då, att Sveg och Hede skulle utgöra särskilda väghållningsdistrikt, och förordnade, huru vägunderhållet skulle fördelas. Förut hade

hemmansegarne inom Hede tingslag haft att underhålla cirka 10 mil väg på ej fullt 48 mantal; men då tingslaget enligt nya väglagen skulle utgöra ett distrikt för sig, fingo naturligtvis tingslagsborna på sig dels de tre mil, som Svegs tingslagsbor haft att underhålla inom Hede tingslag, och dessutom de tre mil, som båda tingslagen förut gemensamt underhållit. De fingo sålunda sin vägsträcka ökad med icke mindre än sex mil — i stället för att ha 10 mil att underhålla, fingo de 16 på samma 48 mantal. Detta torde väl litet hvar finna allt för betungande för en så fattig befolkning som den, hvilken bor i dessa fjellsocknar, och det visar väl, vill jag påstå, att detta väghållningsdistrikt, likasom många andra i nordliga delen af landet, har en ofantligt tung vägunderhållsörda.

Herr Kronlund har i sin motion upplyst — det återgifves på sidan 13 i betänkandet — att i Jemtland finnas väghållningsdistrikt, der utdebiteringen per vägfyrek är icke mindre än 1 krona 75 öre. Nu kan någon säga: huru är det möjligt, att vägunderhållet kan vara så dyrt? Jo, det torde nog bli klart, om man tänker på förhållandena i fråga och medräknar äfven underhållet af vintervägarne. Dessa vägar delas i Hede väghållningsdistrikt som i de öfriga på så kallade ploglag. Det ploglag, som har sträcken närmast riksgränsen, erhåller i ersättning endast för underhållet af vintervägen 50 kronor per kilometer. Och ändock skulle detta ploglag vara mycket tacksamt, ja, till och med gerna betala åtskilligt för att vara befriadt från denna underhållsskyldighet.

Men huru skola dessa oegentligheter då kunna afhjelpas? Jo, jag har i min motion angifvit, huru jag tänkt mig saken. Väghållningsördan kan omöjligt blifva rättvist och jemnt fördelad, med mindre än att staten öfvertager densamma. Utskottet har emellertid å denna min motion svarat, att man derigenom skulle fullständigt ändra de nuvarande stadgandena och införa en helt och hållet ny ordning. Ja, visserligen, men jag anser, att en lag, den må vara ny eller gammal, som icke fyller det med densamma afsedda ändamålet, bör ju förr dess hellre förkastas. Så sker på andra områden, och så, anser jag, borde ske äfven här.

Att nu framställa yrkande om bifall till min motion lär emellertid icke löna mödan, men jag har velat uttala hvad jag nu gjort, på det att herrarne icke skola tro, att det är af okynne, jag framlagt denna min motion för Riksdagen.

Herr talman! Jag har, som sagdt, intet yrkande att göra för denna gång.

Vidare yttrades ej. Punkten bifölls.

Punkten 2.

Bifölls jemväl.

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbevärets utgörande.
(Forts.)

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

Sedan *punkten 3* blifvit föredragen, anförde:

Herr Andersson i Löfhult: Jag skall anhålla att få yrka bifall till motionen på de grunder, som af utskottet anförts. Det är väl klart, att de, som ha inkomst af lön eller arbete, ha lika god råd att deltaga i väghållningskostnaden som fastighetsägare och dylika.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson i Mellbyn: Då Första Kammaren vid behandlingen af detta utlåtande lär ha afslagit alla de i ämnet väckta motionerna, torde det kanske kunna anses onödigt att här upptaga kammarens tid, men då jag afgifvit en motion i frågan, må det tillåtas mig att yttra några ord.

I min motion har jag föreslagit, att jordbruksfastighet, som har mindre taxeringsvärde än 500 kronor, måtte befrias från väghållningsskyldighet. Det vill emellertid icke utskottet vara med om, ty derigenom skulle rubbas den af ålder gällande principen om jordbruksfastigheters deltagande i berörda besvär. Jag tycker deremot, att det är orimligt, att en jordegare, som har så liten fastighet, att den är taxerad under 500 kronor, skall hafva väghållningsskyldighet, under det att den, som har en inkomst af 900 kronor, skall vara befriad.

Vidare har jag yrkat, att man skulle få taga grus, sten och andra väglagningsämnen å kronans utmark. Äfven detta har utskottet afstyrkt. Det förekommer dock ingen trakt, der skada skulle uppstå derigenom. Jag har tvärtom blifvit tillsagd att — så vidt jag förmår — söka få in en sådan tillåtelse i väglagen. Utskottet har emellertid, som sagdt, icke velat vara med derom.

Det är dessa anmärkningar mot utskottets utlåtande, som jag velat framställa, men då Första Kammaren redan antagit utskottets hemställan i dessa delar och frågan således för denna gång är fallen, skall jag icke göra något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

I fråga om *punkten 4* anförde:

Herr Hjelmérus: Herr talman, mina herrar! Då jag naturligtvis ej är nöjd med det slut, hvartill utskottet i denna punkt kommit, ber jag att få yttra några ord.

Jag har i min motion föreslagit en sådan ändring i 60 § af nu gällande väglag, att denna skulle erhålla följande ändrade lydelse: »Utaf den för vägunderhåll in natura uppskattade kostnad lemnas en *femtedel* af statsmedel, hvilket bidrag utbetalas till vederbörande vägstyrelse för att på lämpligt sätt tillhandahållas dem, som berörda vägunderhåll bestrida.» Lagutskottet har emellertid ej funnit

skäl att tillstyrka bifall till denna motion och har som skäl för sitt afstyrkande anfört följande: »Sedan väglagen antogs, synas nemligen icke sådana förändrade förhållanden hafva inträdt, som betinga en dylik förhöjning.» Jag vill deremot i detta afseende svara: *jo* — det har inträdt sådana förändrade förhållanden, och jag ber att gent emot lagutskottet få framhålla, att de båda faktorer, som vid utgörandet af vägunderhåll in natura äro de bestämmande, nemligen priset å arbete och priset å väglagningsämnen, hafva i väsentlig grad förändrats. — Arbetslönerna äro nemligen, efter hvad jag håller före, nu dubbelt så höga, som då väglagen antogs, och väglagningsämnen, som då ej betingade något nämnvärdt pris, hafva stigit så betydligt i värde, att inköpet deraf utgör en ganska väsentlig utgift för de väghållningsskyldige.

Jag anser sålunda alldeles bestämdt, att förändrade förhållanden inträdt, som betinga en sådan höjning af statsbidraget som den, hvarom jag hemställt; och jag vill påstå, att lagutskottets yttrande i denna punkt saknar hvarje tillstymmelse till rättvisa och billighet. Ville utskottet hafva tagit dessa faktorer i betraktande — såsom dess skyldighet varit — så skulle det ovilkorligen hafva kommit till ett annat resultat, än det nu gjort. Jag vet emellertid, att frågan redan fallit i Första Kammaren och att man således ej kan komma någon väg med den i år. Följaktligen skall jag ej längre taga herrarnes tid i anspråk med detta ämne.

Herr talman! Det lider mot slutet af detta århundrade, och det synes mig, som om lagutskottet så hushållat med det mått af rättvisa, öfver hvilket det förfogar, att nu intet står utskottet qvar. Jag vågar emellertid uttala den förhoppning, att det århundrade, hvars morgon snart gryr, skall förlåna lagutskottet ett större mått af rättvisa, bättre vilja och större förmåga att gå de berättigade anspråk till mötes, som vi hafva att framställa. Herr talman! Jag yrkar bifall till min motion.

Herr Eriksson i Elgered: I olikhet med den föregående talaren har jag en annan uppfattning om det uttalande, som lagutskottet här gjort, då lagutskottet säger: »Sedan väglagen antogs, synas nemligen icke sådana förändrade förhållanden *hafva inträdt*, som betinga en dylik förhöjning.» Nej, det är alldeles riktigt, de hafva icke inträdt, ty de funnos förut, men de äro fortfarande qvar och äro sådana, att de betinga en förhöjning. Detta bevisas endast af det faktum, att statsmyndigheterna ha godkänt en lag, der staten skall bidraga med $\frac{1}{10}$ af underhållet, ty innan statsmagtarna godkände en sådan lag, måste de förutsätta behovet af den, och sålunda är det förut befintligt. Men, säger man, det står förhöjning här. Ja, när det gäller att införa rättvisa och afskaffa orättvisa, får man icke taga allt på en gång, utan man måste gå successivt till väga. Så tänker jag äfven här, och när tiden är inne, synes det mig följaktligen, att man bör taga ett steg till.

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande
(Forts.)

Jag anser, att man, i likhet med hvad motionärerna föreslagit, nu bör sätta siffran till $\frac{1}{5}$.

Men det är icke blott på grund af denna princip, som jag finner sådant vara nödvändigt, utan det finnes flera skäl. Så t. ex. bidrager staten med statsanslag för nya vägars anläggning ända till $\frac{2}{3}$ af beloppet. Nå väl, om staten anser det vara principiellt riktigt att bidraga till kostnaden för vägars *anläggning* på landsbygden, synes det mig, att konsekvensen bjuder staten att lemna bidrag till vägars *underhåll* på landsbygden.

Men ännu finnes ett skäl till. Om man läser motionerna i ämnet, i synnerhet herr häradshöfding Kronlunds, skall man finna, hvilka förskräckliga bördor som hvila på Norrlands jordbrukare för vägars underhåll; de äro der långt mera orättvisa än i södra Sverige. I likhet med honom skulle jag vara frestad att yrka på ett större bidrag åt vissa orter än åt andra, om det icke förhölle sig så, att den politiska magten är en faktor, som man måste taga med i beräkning, hvilket gör, att det ej är så godt att gripa in. Jag tänker på skånebanken. Man behöfver sannerligen icke gissa den uppfattning, som herrarne der hafva. Det säkraste är, att vi måste vara ense om, att det är en orättvisa här vid lag, som trycker jordbruket. Mig synes, att staten här bör göra hvad möjligt är och lemna bidrag. Är början en gång gjord, bör man fortsätta.

Jag ber, herr talman, att på grund af dessa skäl få förena mig i motionärernas yrkanden.

Herr Andersson i Löfhult: Jag har vid detta ärendes behandling i utskottet reserverat mig och skall därför be att få yttra några ord.

Såsom af den föregående ärade talaren framhållits, blef det, då den nya väglagen antogs, deri stadgadt, att bidrag skulle af statsmedel utgå till jordbrukarne för att lätta den dem genom lagen ålagda tunga bördan. Men detta bidrag togs till alldeles för litet. När det delas ut, blir det ju blott några — ören, det är alldeles för obetydligt. Arbetslönerna hafva ju nu stigit ofantligt, sedan denna lag kom ut. Dessutom har dertill kommit, att man får betala grus och allt sådant ganska dyrt, man får stämma och processa för att få det något så när billigt, men då har man ju vittneslöner och protokollslösen och en hel del andra utgifter. Allt detta gör, att det är ganska dryga belopp, som de väghållningsskyldige, d. v. s. jordbrukarne, få betala.

Om Riksdagen nu beviljade hvad herr Hjelméus och jag i våra motioner begärt, nemligen $\frac{1}{5}$ i stället för $\frac{1}{10}$ i statsbidrag, så blefve det åtminstone någon lättnad och hjälp för jordbrukarne.

Då emellertid Första Kammaren redan afslagit motionerna, kan ju ej i år något göras åt saken; jag skall dock taga mig friheten yrka bifall till de af herr Hjelméus och mig väckta motionerna.

Herr Andersson i Helgesta: Herrarne finna, att jag och ett par till af lagutskottets ledamöter reserverat oss mot det beslut, hvartill utskottet här kommit. Vi hafva ansett, att herr Hjelmérus haft goda skäl i sin motion för den framställning, han der gör. Hvar och en af oss vet, huru tungt väghållningsskyldigheten, särskildt i vissa trakter, trycker jordbrukarne. Den är i några delar af landet en verklig börda, och jag anser därför, att om staten ökade det bidrag, som den nu lemnar, från $\frac{1}{10}$ till $\frac{1}{5}$ af hela beloppet, skulle det vara rättvist och välbetänkt.

Jag ber därför att få yrka bifall till herr Hjelmérus' motion.

Herr Kronlund: Äfven om jag icke vill öfva så amper kritik af lagutskottet som en föregående talare, har jag dock icke kunnat med tystnad förbigå lagutskottets uttalande angående min motion, n:o 201.

Den föregående talaren påpekade, att väghållningstungan är högst betydlig i norra delen af landet. Det synes äfven lagutskottet erkänna. Approximativt taget, skulle de siffror, som jag bifogat angående väghållningsskyldigheten, kunna uttryckas så, att i Jemtland är det 75 öre per vägfyruk, i Norrbotten 49 öre och i Vesterbotten 45 öre, medan det i Skaraborgs län är 19 öre och i Malmöhus län endast 10 öre, således nästan blott $\frac{1}{8}$ af det bidrag till vägunderhållet, som Jemtland har att lemna.

Jag har vidare anfört exempel på hemman i Norrbotten, taxerade till 18,000 kronor, som hafva öfver $\frac{1}{2}$ mils väg att underhålla, och ett annat hemman, värdt 3,400 kronor, som haft nära $\frac{1}{8}$ mils väg att underhålla. Tager man vidare i betraktande, att dessa hemman ofta hafva 5, 6 å 7 mil till sina vägbitar, kan man lätt förstå, att väghållningsskyldigheten skall blifva betungande. Det finnes väghållningsdistrikt i Jemtland, som icke allenast, såsom herr Norberg uppgifvit, hafva 1 krona 75 öre på hvarje vägfyruk, utan det finnes sådana, som hafva 2 kronor för icke in natura underhållsskyldiga och 89 öre för in natura underhållsskyldiga. Dertill kommer, att kommunalutskylderna uppgå mången gång till 10 kronor och derutöfver per bevillningskrona, och vi torde då, mina herrar, lätt finna, att de klagomål, som hörts der uppifrån, äro både berättigade och, såsom jag påpekat, äfven högljudda. Då är det icke underligt, om den bofasta befolkningen på många ställen i Norrland går öfver i den lösa befolkningen, i kroppsarbetarnes led.

Att vägunderhållet är så betungande i Norrland är helt naturligt, då man betänker, med hvilken hastighet landsvägarne der utveckla sig. Den utveckling, som i detta afseende i södra och mellersta Sverige kräft flera århundraden, har kanske i de nordliga delarne af landet försiggått på lika många årtienden. Och den utveckling, som pågår, är blott en början till hvad som kommer.

Det är ju alldeles gifvet, att under sådana förhållanden befolkningens tillväxt och den ekonomiska bärkraft, hvarpå vägunder-

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbevärets utgörande.
(Forts.)

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

hållet hvilat, icke kunna hålla jemna steg med utvecklingen af landsvägarne.

Jag sade, att detta blott var en början. Jag vill anföra några exempel. I Juckasjärvi socken — stor som Skåne och Halland tillsammans — finnas nu färdiga vägar $3\frac{1}{2}$ mil, under byggnad varande 9 mil och beslutade vägar litet öfver 2 mil. I Arvidsjaurs socken förekomma under byggnad varande eller beslutade vägar till en längd af 23 mil, och det på ett invånareantal af 1,700. Detta är endast ett par exempel ur högen. Dylika förhållanden existera litet hvarstades der uppe.

Om det nu här vore fråga om en *kommunens* sak, vore det icke mycket att derom säga. Ty kommunen är ju skyldig att bestrida sina utgifter. Men, mina herrar, byggande och underhåll af de allmänna vägarne afser att fylla ett *statsändamål* af den allra största betydelse. Det är ock andra synpunkter än kommunens behof eller icke-behof, som äro bestämmande vid byggande och underhåll af de allmänna vägarne.

Och just ur denna synpunkt har jag sett saken, då jag begärde hvad jag i min motion framhållit.

Lagutskottet har på grund af den lilla, i många afseenden bristfälliga utredning, jag i min motion lemnat, funnit sig öfvertygad om, att missförhållanden föreligga. Men det har ansett, att de vägar, jag föreslagit, icke äro lämpliga, utan skulle vålla missnöje och dyligt från många håll. Jag har emellertid föreslagit en sorgfällig utredning rörande väghållningsbesväret, dess utgörande och de förutsättningar, hvarpå det hvilat. Jag har föreslagit detta i syfte att få till stånd åtgärder, som afse att utjemna vägbördan. Jag har icke vågat gå så långt som herr Norberg, utan velat öfverlemna saken i Kongl. Maj:ts hand.

Jag har i min motion antydt några af de vägar, som man skulle kunna välja. För att taga ett exempel. Om vi ha 2 väghållningsdistrikt, som hvaradera har en vägbörda in natura, uppgående till 10,000 kronor; den ena har ett sammanlagdt fastighetsvärde af 1,000,000 kronor, den andra af 500,000 kronor. Den ena får då en vägs katt af en 1 krona per vägfyrk, den andra 50 öre. Är det då så svårt att ställa statens bidrag i förhållande just till den underhållskostnad, som åligger hvarje väghållningsdistrikt per vägfyrk. Då finge hvarje distrikt hvad det borde ha. Nu får ej sällan det ena distriktet i sjelfva verket 10 gånger så mycket som det andra.

Jag skall nu ej längre upptaga kammarens tid, utan ber att i största korthet få yrka bifall till min motion.

Herr Sandquist: Herr vice talman, mina herrar! Då utskottet i år liksom föregående år visat den ena af mina motioner den välvilligheten att tillstyrka den och då nu kammaren bifallit hvad

utskottet föreslagit, kan jag ju hafva skäl att därför till utskottet och kammaren framföra min tacksamhet.

Emellertid har utskottet icke behagat tillstyrka denna motion, jag väckt, hvilken motion går ut på, att följande tillägg måtte göras till 63 §: »Stående dock väghållningsskyldige fritt att sjelfva ombesörja vägskattens debitering och indrifning, med rättighet att få de resterande utskylderna indrifna, på sätt om resterande kommunala utskylder stadgadt är.» Utskottet har i sin motivering för afslag på detta mitt yrkande anfört såsom följer: »Och hvad angår vägskattens uppbörd genom kommunalnämnd, så skulle i det fall, att väghållningsdistriktet består af allenast en kommun, det möjligen utan afsevärda olägenheter låta sig göra att åt kommunalnämnden uppdraga vägskattens debitering, uppbörd och redovisning. Men detta är ett undantagsfall. I de ojemförligt flesta äro flera kommuner förenade till ett väghållningsdistrikt, och mångestädes är kommunernas antal inom distriktet ganska stort. I sådana distrikt skulle det af motionärerna ifrågasatta förfarandet medföra omgång och svårigheter, ej minst för vägstyrelsen, som finge skriftvexla med alla de särskilda kommunalnämnderna i stället för, såsom nu, med en enda myndighet.» Här framhålles af utskottet såsom ett hinder för bifall till min motion, att det skulle medföra ökade svårigheter med afseende på de göromål, som åligga vägstyrelsen, i synnerhet inom sådana väghållningsdistrikt, som bestå af flere kommuner.

Nu behagade herrarne bemärka, att jag icke på något sätt velat frångå väghållningsdistrikten full frihet att anmoda Konungens befallningshafvande på sätt i 63 § föreskrifves att indrifva och redovisa vägskatten.

När så är förhållandet, anser jag, att utskottets skäl för afslag å min motion ingalunda är synnerligen bindande. De väghållningsdistrikt, som vilja begagna sig af den nu föreskrifna utvägen, de ha dertill full frihet. Min motion afser deremot just de väghållningsdistrikt, som vilja begagna sig af en annan utväg för vägskattens indrifning och redovisning.

Hufvudmotivet för mitt yrkande är, att jag anser det vara ett ingrepp i — jag må säga — den kommunala friheten, der väghållningsdistriktet består t. ex. af en enda kommun, att dylikt väghållningsdistrikt skall vara ovilkorligen tvunget att gå den långa och svåra omväg, som lagparagrafen nu föreskrifver, hvilken omväg också medför betydligt förökade kostnader, då, såsom man vet, 3 procent af vägskatten afgår i administrationskostnader. Dessa kostnader, mina herrar, komme att minskas med 2 procent. Ty för visso kan man med anlitan af en mindre tung apparat än Konungens befallningshafvande få vägskatten indrifven för 1 procent i indrifningsprovision, hvadan följaktligen en ren behållning skulle uppstå, om väghållningsdistrikten egde frihet att sjelfva ombesörja vägskattens debitering och indrifning.

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.

(Forts.)

Jag har också i min motion anfört såsom skäl, att kommunerna böra kunna anses vara *fullt* mogna att taga sådana ärenden om hand. Kommunerna ha i många år sjelfva ombesörjt debitering och indrifning af kommunalmedel. Hvarför skulle de då icke kunna erhålla rätt att ombesörja debitering och indrifning af vägskatte-medel?

På dessa skäl, eller dels därför att den föreslagna förändringen skulle innebära ett beqvämare sätt för vägskattens uppbörd i distrikt, som bestå af endast *en* kommun, och dels därför att uppbördsprovisionen derigenom skulle blifva billigare än nu, borde jag yrka bifall till min motion, men då jag för närvarande inga utsigter har att vinna framgång för ett sådant yrkande, skall jag endast tillåta mig att uttala den tillförsigten, att, när denna motion en annan gång återkommer, af hvilken den då än frambäres, den måtte, liksom den andra af mig väckta motionen, erhålla ett välvilligt mottagande och nogsamtt begrundande.

Herr Emthén: Herr vice talman! Då utskottet enhälligt afstyrkt min motion, hyser jag visserligen icke stora förhoppningar om att kammaren skall bifalla densamma. Det oaktadt ber jag dock att få säga några ord.

Lagutskottet säger uti sitt betänkande, att det icke tillkommit något extra arbete för nämndemännen i detta fall, enär redan 1734 års lag föreskref skyldighet för nämndemännen att deltaga i vägsyner. Ja, det är väl dock en stor skillnad mellan förhållandena på den tiden och nu, ty numera bygges årligen en ofantlig massa vägsträckor i vårt land, särskildt i Norrland.

Lagutskottet säger äfven, att nämndemansuppdraget skulle vara ett så betydande kommunalt förtroendeuppdrag, att på den grund någon ersättning i detta fall icke borde utgå. Jag vill då påpeka hvad ett nämndemansuppdrag inom den ort och domsaga jag tillhör innebär. I ett af tingslagen finnas flera nämndemän, hvilka ha cirka 9, 10 å 11 mil till tingsställena. Vi hafva der den nya tingsindelningen med fem ordinarie sammanträden under året plus två slutsammanträden. En nämndeman der måste således, om han ordentligt vill sköta sitt uppdrag, resa 10 mil 7 gånger fram och tillbaka, och detta gör 140 mil. Sedan tillkommer 3 dagars vistelse vid tingsstället hvarje gång och dertill 4 dagar för hvarje tingsresa, alltså 7 dagar hvarje gång, hvilket med 7 sammanträden gör 49 dagar. Herrarne kunna således förstå, att detta uppdrag under sådana förhållanden icke är så mycket att stå efter. Derför får man också i vissa trakter af Norrland höra det påståendet, att nämndemansuppdraget anses vara mindre värdefullt, när någon blir vald till nämndeman.

Nu ingår derjemte i en nämndemans åligganden att vara närvarande vid vägsyner, och då måste han inom sin socken, som der uppe i Norrland mången gång kan rymma distanser af ända

till 12, 14 à 18 mil, resa för dessa vägsyner utan att erhålla någon ersättning derför. Det finnes en socken i norra Ångermanland vid namn Anundsjö, som består af ett länsmansdistrikt, och der nämndemännen, för att deltaga i vägsynerna, få resa sammanlagdt $52\frac{1}{2}$ mil.

Nu har jag dristat mig att väcka en motion, deri jag hemställt, att nämndemän, som deltaga i vägsyner, skola erhålla ersättning efter 5:te klassen i gällande resereglemente. Men utskottet säger, såsom jag förut påpekat, att nämndemansbefattningens egenskap af kommunalt förtroendeuppdrag skulle vara tillräcklig grund för nämndemännens skyldighet att utan ersättning deltaga i vägsyner, och gent emot utskottets enhälliga afstyrkande af mitt förslag vill jag här icke nu göra något yrkande, då någon framgång för det samma ej är att förvänta, hvarför jag, herr vice talman, inskränker mig till det sagda.

Herr Öberg: Herr vice talman! Bland de lagar, som på senare tider tillkommit, torde väl onekligen väglagen den 23 okt. 1891 vara en af dem, som varit föremål för det minst välvilliga omdöme. Derom vittnar enligt min mening alldeles oförtydbart de många, år efter år återkommande motioner, gående ut på ändring af väglagen i vissa delar.

Uti en motion, som afser § 35 i väglagen, och som återfinnes här i lagutskottets utlåtande, har jag tillåtit mig instämma, och anhåller derför att få såsom min uppfattning framhålla, att jag finner de skäl, herr Emthén i sin motion anført för nämndemännens rätt till ersättning för deras skyldighet till deltagande i de årliga vägsynerna, vara fullt befogade. Ty ofta händer det, att nämndemän, som vid sådana syner skola biträda, förutom att de få vidkännas personligt besvär och tidspillan, tillika måste sjelfva hålla sig med häst för de vidsträckta resor de få göra, hvilket åsamkar dem rätt betungande kostnader. Då dertill kommer, att nämndemansuppdraget är ganska dåligt aflönadt — ersättningen utgör, som vi veta, omkring 4 à 5 kronor per år, hvilket belopp väl icke kan sägas vara så stort, att det utesluter deras anspråk på ersättning för deltagande i dylika förrättningar —, synas mig alla skäl tala för ett bifall till motionen.

Lagutskottet anför såsom skäl, hvarför det icke vill biträda herr Emthéns motion, att 1734 års lag stadgar, att det tillkommer nämndemän att utan ersättning deltaga i vägsyner, hvilken bestämmelse utskottet anser fullt rättvis och derför fortfarande böra gälla. Mig synes den dock vara långt ifrån rättvis, ty de förhållanden, som inträffat, sedan 1734 års lag stiftades, äro helt annorlunda än de, som då existerade. Under en tid af 165 år vågar jag påstå, att förhållandena derutinnan så väsentligt förändrats, att man väl kan anses vara berättigad fordra, att nämndemännen skola komma i åtnjutande af skäligen ersättning för sitt deltagande i

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.
(Forts.)

Ang. ändringar i gällande lagstiftning om väghållningsbesvärets utgörande.

(Forts.)

vägsyner, allra helst de resor, som de *nu* för utförandet af detta uppdrag måste företaga, äro betydligt längre än dem, som detta åliggande vid tiden för 1734 års lags stiftande nödvändiggjorde.

Nu torde väl icke någon utsigt förefinnas för att rubba det slut, hvartill lagutskottet kommit; ty lagutskottet har här som i så många andra fall uttalat sin förkastelseedom med de bekanta orden: »förtjenar intet afseende», som för några dagar sedan faldes här i kammaren och hvilka jag här vågat citera. Då så är, skall jag icke vidare upptaga kammarens tid. Jag har med det sagda endast velat framhålla de skäl, hvarför jag anser motionen vara berättigad.

Härmed förklarades öfverläggningen afslutad. Kammaren biföll till en början utskottets under *mom. a—g* gjorda hemställanden. Härefter gaf herr vice talmannen i afseende å *mom. h* propositioner *dels* på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herrar Hjelmérus och Andersson i Löfhult i deras i ämnet väckta motioner framställda förslag, *dels* på afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herr Kronlund i ämnet väckta motionen n:o 201, *dels ock* på bifall till utskottets hemställan; och fann herr vice talmannen förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu, sedan till kontra-proposition antagits bifall till utskottets hemställan, uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som, med afslag å hvad lagutskottet hemställt i *mom. h* af fjerde punkten uti förevarande utlåtande n:o 58, bifaller det af herrar Hjelmérus och Andersson i Löfhult i deras i ämnet väckta motioner framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets nämnda hemställan.

Omröstningen utvisade 63 ja och 40 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Mom. i.

Bifölls.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades

herr <i>Ivar Månsson</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 9 dennes,
» <i>J. Andersson</i> i Öhrstorp	» 3 » » » 9 »
» <i>H. F. A. E. Pantzarhielm</i>	» 3 » » » 9 »

herr <i>G. O. Peyron</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 9 dennes,
» <i>R. W. A. M. Eklundh</i> i	
Lund	» 3 » » 9 »
» <i>A. Thylander</i>	» 3 » » 9 »
» <i>C. A. Andersson</i> i Malmö	» 3 » » 9 »
» <i>N. Åkesson</i>	» 3 » » 9 »
» <i>R. E. L. Darin</i>	» 3 » » 9 »
» <i>C. Faxe</i>	» 3 » » 9 »
» <i>M. Dahn</i>	» 3 » » 9 »
» <i>P. Pehrsson</i> i Åkarp	» 3 » » 9 »
» <i>N. Andersson</i> i Pettersborg	» 4 » » 9 »
» <i>C. G. A. Bergendahl</i>	» 6 » » 8 »
» <i>N. Nilsson</i> i Skärhus	» 4 » » 10 »
» <i>E. H. Sjövall</i>	» 4 » » 10 »
» <i>T. P. Gussing</i>	» 3 » » 10 »
» <i>E. von Krusenstjerna</i>	» 2 » » 9 »
och herr <i>C. F. T. Nordström</i> i	
Stockholm	» 2 » » 9 »

§ 9.

Anmäldes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 84, till Konungen, angående inrättande vid fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en utaf viss kompetens åtföljd afgangsexamen för lärjungar vid 15—16-års åldern.

Dervid anförde

Herr Ernst Carlson: Herr vice talman! Innan kammaren går att godkänna ifrågavarande skrifvelseförslag, ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på en särskild omständighet.

Såsom kammarens ledamöter torde erinra sig, voro de båda tillfälliga utskottens utlåtanden i läroverksfrågan alldeles lika lydande till en viss punkt å sidan 21, der fördelarne af latinets uppflyttning till sjetten klassen beröras. Mot detta förslag uttalade i det följande Första Kammarens tillfälliga utskott vissa betänkligheter, medan Andra Kammarens tillfälliga utskott åter i fortsättningen intog samma ståndpunkt i frågan, som denna kammare flera gånger förut häfdat. Nu plägar enligt vedertagen praxis, då frågor behandlats af tillfälliga utskott, i Riksdagens skrifvelse inflyta så mycket af båda utskottens utlåtanden, som är alldeles öfverensstämmande. Så har äfven i föreliggande skrifvelseförslag förfarits. Men dessutom hafva herrar kanslideputerade efter moget öfvervägande, i stället för de uteslutna, olikartade delarne af utlåtandena, tillagt en sammanfattande slutmening, så lydande:

»Emellertid hafva inom Riksdagen dels betänkligheter mot latinets uppflyttning till sjetten klassen uttalats och modifikationsförslag satts i fråga, dels ock å andra sidan en bestämd åsigt om denna uppflyttnings lämplighet och nytta gjort sig gällande. Vid sådant förhållande anser Riksdagen, att det åt en blifvande utredning bör öfverlemnas att föreslå bästa sättet för nämnda frågas lösning.»

Ett sådant uttalande kan måhända förefalla mången inom denna kammare allt för obestämdt. Då emellertid i detta hänseende *icke* sjelfva målet, nemligen latinets uppflyttning till sjetten klassen, blifvit satt i fråga, utan *endast bästa sättet* för målets uppnående öfverlemnats åt en blifvande utredning att föreslå; då vidare i skrifvelseförslaget influtit de väsentligaste skälen, hvarför nämnda uppflyttning bör ega rum, och uttalandet alltså uppenbarligen syftar till en lösning af frågan just i den rigtning, som Andra Kammaren i långliga tider önskat, finner jag intet hinder från kammarens sida böra möta att biträda Första Kammarens redan fattade beslut att godkänna det föreliggande skrifvelseförslaget.

I anledning af hvad jag yttrat, hemställer jag alltså, herr vice talman, om antagande af detta skrifvelseförslag.

Vidare anfördes ej. Skrifvelseförslaget godkändes.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående revision af regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen; och

n:o 20, i anledning af väckta förslag om ändrad lydelse af §§ 102 och 106 regeringsformen;

statsutskottets utlåtande, n:o 93, i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i fråga om åtgärder för beredande af möjlighet för mindre bemedlade att förvärfva sig egna hem;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 10, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884, äfvensom i ämnet väckta motioner; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 63, i anledning af väckta motioner om ändring i vissa delar af lagen angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring samt om ändring af 6 § lagfartslagen; och

n:o 64, i anledning af väckta motioner angående ändring i vissa delar af dels förordningen om kommunalstyrelse på landet, dels förordningen om kommunalstyrelse i stad och dels förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12,48 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.
